

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirvalvekolledž

Marko Soon

PEREVÄGIVALD JA SELLE MÕJU KURJATEGIJAKS
KUJUNEMISEL

Lõputöö

Juhendaja
Uno Traat

Tallinn 2012

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politsei- ja Piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: juuni 2012
Töö pealkiri eesti keeles: Perevägivald ja selle mõju kurjategijaks kujunemisel	
Töö pealkiri võõrkeeles: Насилие в семье и его влияние на путь становления преступника	
Töö autor: Marko Soon	Olen/ei ole nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
Allkiri:	
<p>Lühikokkuvõte: Uurimustöö 39 leheküljel otsib autor vastust küsimusel, kas ja kuidas saab väita, et perevägivald avaldab mõju isiku kuritegelikule karjäärile.</p> <p>Uurimismeetodina kasutati dokumendianalüüsi. Küllastades Jõhvi, Rakvere, Tartu ning Pärnu kohtumaja arhiivi, selgitati välja aastatel 1995 – 2000 nendes piirkondades asetleidnud ja süüdimõistva kohtuotsusega päädinud perevägivald juhtumid lapse suhtes, misjärel jälgis autor lapse edasist eluteed karistatuse võtmes – kas ja milliseid kuritegusid on hilisemalt õiguskaitseorganid nende poolt toimepanduna registreerinud.</p> <p>Uuringutulemustest nähtub, et korduva füüsilise vägivald all kannatamine on osutunud sageli mõju avaldavaks faktoriks isiku kuritegelikule ja sealjuures peamiselt just vägivaldsele käitumisele. Ametliku statistika järgi peres seksuaalvägivald all kannatanud lapsed hilisemalt kuritegusid toimepannud polnud.</p> <p>Siinkohal peab autor aga vajalikuks viia läbi täiendav uuring aastal 2015, samadel meetoditel, võttes vaatluse alla perevägivald juhtumid aastatel 2001 – 2005, ning kõrvutada ja võrrelda saadud tulemusi käesolevaga - tehes põhjapanevad järeldused antud töös selgunu paikapidavuse kohta</p>	
Võtmesõnad: perevägivald; kehaline väärkohtlemine, seksuaalne väärkohtlemine, riskitegurid	
Võõrkeelsed võtmesõnad: насилие в семье; физическое насилие; сексуальное насилие, факторы риска	
Säilitamise koht: -	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISSEJUHATUS	4
1. LASTE VÄÄRKOHTLEMINE JA SELLE OLEMUS	7
1.2 Laste väärkohtlemise riskitegurid	10
1.3 Füüsilise ja seksuaalse väärkohtlemise tagajärgede tõsidus lapsele	11
1.4 Füüsilise ja seksuaalse väärkohtlemise sarnased tagajärjed	14
1.5 Füüsilise väärkohtlemise spetsiifilised tagajärjed lapsele	16
1.6 Seksuaalse väärkohtlemise spetsiifilised tagajärjed	17
1.7 Kannatanust kurjategijani ringi teooria	18
2. OLULISEMATEST UURINGUTEST ÜLEVAADE.....	19
3. PEREVÄGIVALLA MÕJU LAPSE KURITEGELIKULE KÄITUMISELE	24
KOKKUVÕTE	39
PE3IOME	42
KASUTATUD KIRJANDUS	44
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	45

SISSEJUHATUS

„Mumm elab veel, ta on nüüd 86-aastane. Ma pole temaga ühendust võtnud ning ma ei lähe tema juurde. Ma ei soovi kuulda rääkimas tema suud, sest ta valetas nii palju, ega soovi haarata kinni käest, mis nii julmalt löi“ (Paloheimo 2008: 109)

Meie ümber on ja jääb perekondi, kus lapsed arenevadki käsikäes kodukahjustusega (Paloheimo mõiste). Tihti õigustatakse füüsilist väärkohtlemist vanemate poolt seoses vajadusega last distsiplineerida, allutada teda korraldustele ja ebasobiva käitumise lõpetamisele. Siiski ei mõelda oma tegevuse pikematele tagajärgedele – lapsele alatiseks kaasa antav väärpilt perekonnaelust, negativism ümbritseva suhtes, mis kõik „aitavad kaasa“ isiku tulevase elutee kujunemisele.

Siinkohal peab autor vajalikuks aga rõhutada, et tööga ei soovita propageerida distsiplineerimatust ja peetakse vajalikuks meelde tuletada, et me kõik oleme olnud lapsed ja kohanud nooruses vanemate tolerantsi piire – mida rohkem näeb aga laps, et tal lastakse teha, mida ise tahab, seda raskem on hiljem lapsel ühiskonnas hakkama saada ja sealsetele reeglitele alluda. Lapsele on vanemad esimene kontakt ühiskonnaga ja oma esimesed tõekspidamised ühiskonna sotsiaalsetest reeglitest saab laps just vanematelt. Mistõttu ei ole asjakohane väita, et lapsele piire seada ei tohi – tuleb valida vaid meetodeid ja neid proportsionaalselt liialdamata rakendada.

Tihti aga jäävad perevägivalla juhtumid latentseks, ehk teave vägivallast ei jõua kaugemale koduseintest. Selleks on mitmeid põhjuseid, pahatihti on selle taga ka üks või mõlemad vanematest, kes enese perekonnamaine lapse väärkusest kõrgemale asetavad. Autori arvates õõvastavamaid juhtumeid neist käsitletakse ka käesoleva lõputöö raames.

Käesoleva lõputöö teema valinud autor on seadnud eesmärgiks võtta vaatluse alla perevägivalla mõjud, uurides, kas ja kuidas võib väita, et perevägivalla all kannatamine mõjutab lapse edasist eluteed kuritegelikus võtmes. Kas saab väita, et perevägivalla all kannatamine võib osutada faktoriks, mis kallutab lapse hilisemalt kuritegelikule teele – see on küsimus, mille vastuseni autor jõuda soovib.

Justiitsministeerium on oma allikates hõlmanud perevägivallana nii pere-, kodu- kui ka paarisuhte juhtumeid. Perevägivalla puhul on aga alati vägivallatseja ja kannataja ühest perest ja vägivallaks

peetakse ka juhtumeid, kui laps on täiskasvanutevahelise vägivalda tunnustajaks kodus või mujal. Käesolevas töös vaadeldakse perevägivalda all laste väärkohtlemise juhtumeid peres, kus kannatanuks on laps (alla 18-aastane isik) ja vägivallatseja kannatanule üleneja, alaneja või külgsuunas sugulane, eeldusel, et vägivallatseja on kannatanuga püsivalt kooselav (üks leibkond).

Uurimustöö viiakse läbi dokumendianalüüsi meetodil. Selgitatakse välja ajavahemikul 1995.a. kuni 2000.a. süüdimõistva kohtuotsusega päädinud perevägivalda juhtumid üle Eesti. Vaatluse alla võetakse tollel ajal kehtinud Kriminaalkodeksis sisaldunud vägivalda teod perekonnas lapse suhtes - nii seksuaal- kui füüsilise vägivalda juhtumid. Seejärel jälgitakse perevägivalda all kannatanud lapse edasist eluteed karistatuse võtmes. Taotletakse perevägivalda all kannatanud laste karistatuse andmed hetkeseisuga - neid analüüsitakse, kas, millal ning milliseid kuritegusid on nad toime pannud. Seejärel tehakse kogutud andmetest lähtuvalt järeldused - kas saab väita, et perevägivald avaldab mõju lapse kuritegelikule teele sattumisel või mitte ning kas see mõju sõltub ka teatud konkreetsetest teguritest nagu kannatanu vanus vägivallatsemise hetkel, vägivalda kestvus, intensiivsus ja vägivallatseja suguluse astmest kannatanule.

Autor on püstitanud töös hüpoteesid:

- Seksuaalse vägivalda all kannatanud lapsed on hiljem ka ise toime pannud seksuaalkuritegusid.
- Füüsilise väärkohtlemise alla kannatanud lastest on hiljem kuritegusid toime pannud peamiselt poisslapsed.

Käesolev uurimustöö on esimene sellelaadne kitsajooneline uuring Eestis ja Eesti materjalide põhjal läbiviidud, uurides vaid perevägivalda mõju kuritegelikule karjäärile, mitte lapse hälbivale käitumisele tervikuna. Senini on selliseid uurimusi läbiviidud mujal maailmas, nt Ameerikas, kuid seal saadud tulemused ei pruugi Eestis kehtida.

Läbiviidav uurimustöö aitab tähtsustada perevägivalda juhtudel varast sekkumist (julgestust pöörduma avalikult) ja perede (vägivalda all kannatavate laste) ning laste nõustamist, ravi ja vägivallatsejast eraldamist (kuni vägivallatseja pole läbinud ravikuuri). Seeläbi suurendada ka erinevate ennetusprogrammide väljatöötamist vägivalda all kannatanud lastele, nende abistamiseks, et leevendada võimalikke perevägivalda kahjulikke mõjusid lapsele. Kergem on kuriteoennetuse raames maandada perevägivaldast tulenevaid riske juba eos, kui aastate pärast võidelda tagajärgedega (siinkohal perevägivalda all kannatanute poolt hiljem toime pandud kuritegude tagajärgedega).

Eestis on küll loodud eraldi programme vanemate kasvatuspraktika arendamiseks, ent sihtrühm, kes seda tegelikult kõige enam vajaks, pole kaetud – pealegi ei pruugi programmid olla jätkusuutlikud (Seletuskiri... 04.04.2011)

2009 aastal heaks kiidetud „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“ on tähelepanu alla võtnud muuhulgas ka alaealiste kuritegevuse ennetamise, kus alaealiste kuritegelikule teele sattumise vältimiseks ning riskilaste varajaseks tuvastamiseks tuleb kohalikel omavalitsustel välja töötada kasvukeskkonnas esinevate probleemide varajase tuvastamise süsteem. Sotsiaalministeeriumil koos kohalike omavalitsustega tuleb arendada lapsevanemate vanemlikke oskusi ning parandada valdkonna spetsialistide koostööd.

Käesolev uurimustöö aitab ära tunda võimalikke riskiperesid (kõrvalseisjal), tuues välja vägivallatsejale iseloomulikud jooned, samuti vägivalla all kannatanud lapse muutusi käitumises, mis annavad märku võimalikust väärkohtlemise juhtumist. Samuti toob käesolev uurimustöö välja konkreetseid perevägivalla mõjud lapsele (nt mis liiki kuritegusid on hakanud perevägivalla all kannatanud lapsed toime panema), mis aitavad/suunavad ennetusprogrammide kokkupanekut.

Perevägivald on käesoleval hetkel väga aktuaalne ja selle vastu võitlemist planeeritakse mitmetes arengukavades, nagu ka 2010 aastal Justiitsministeeriumi poolt vastu võetud arengukava vägivalla vähendamise kohta aastateks 2010 – 2014. Antud arengukavas on rõhutatud ka vajadust just Eestis läbi viidud uurimuste järele perevägivalla kohta, et paremini mõista probleemi olemust ja tõhustada ennetustööd.

Tuleb aduda, et vägivallaga ei kaasne pelgalt silmaga nähtavad ja ajaga paranevad kahjustused, vaid sellega vajutatakse kustumatu jälg ka lapse psüühilisele arengule.

Käesolev uurimustöö on jagatud kolmeks põhipeatükiks. Esimeses põhipeatükis toob autor välja laste väärkohtlemise mõiste, vägivalla liigid ja nende tagajärgede tõsiduse lapsele, toetudes olemasolevale selleteemalisele kirjandusele.

Teises põhipeatükis kirjeldab autor varasemaid uurimusi, mis on oma vaatenurkadest analüüsinud perevägivalla mõjusid lapsele. Ühe osana teisest põhipeatükist keskendub autor ka perevägivallale Eestis, tuues välja viimaste aastate statistika.

Kolmandas peatükis antakse ülevaade uurimustöö käigust, ehk mis meetodeid ja kuidas uurimustöö läbiviimisel kasutati ning tuuakse välja uurimustulemused ja analüüsitakse neid püstitatud hüpoteesidest ja töö eesmärkidest johtuvat.

1. LASTE VÄÄRKOHTLEMINE JA SELLE OLEMUS

Kuigi laste väärkohtlemine on olnud igipõline nähtus, siis sotsiaalseks probleemiks pidama ja teaduslike meetoditega uurima hakati seda alles 20 saj. 1940ndatel võeti diagnoosimisel kasutusele röntgen, mille tulemusena tuvastati Ameerika Ühendriikides suurel hulgal haiglasse toodud lastel seletamatuid luumurde. Paljudel juhtudel esinesid luumurrud koos ajuverejooksudega. Esialgu ei osanud ameerika arstid sellisele nähtusele täpset diagnoosi panna ja lapsi püüti ravida avalikkuse suurema tähelepanuta. 1953.a. väitis Silverman Ameerika Ühendriikides läbiviidud uurimuste tulemuste põhjal, et need vigastused võivad olla tekitatud lapsevanemate või teiste laste hooldajate poolt. Esimene laste väärkohtlemise teaduslikult dokumenteeritud negatiivsetele tagajärgedele pühendatud teaduslik artikkel ilmus 1962.a. ajakirjas The Journal of American Medical Association. Selle, lausa revolutsioonilise artikli põhiautor Henry Kempe, koos kolleegidega, olles uurinud 302 laste väärkohtlemise juhtumit, tõi esmakordselt käibele ka *pekstud lapse sündroomi* mõiste (The Battered Child Syndrome). (Traat 2008)

Lapse väärkohtlemine on mistahes käitumine lapse suhtes, mis alandab tema füüsilist ja psüühilist heaolu, seades ohtu tema eakohase arengu ja tervislikud huvid (Soonets jt 1997: 91)

Lapsele suunatud vägivallateod, kui lapse väärkohtlemise üks suuremaid gruppe, jagatakse järgmisteks vormideks: emotsionaalne, füüsiline, psühholoogiline ja seksuaalne vägivald.

Perevägivalla üks varjatumaid liike eelpooltoodu hulgast on emotsionaalne ja psühholoogiline vägivald. Tihti vanemad ei tajugi eelpool kõneletud vägivalla liikide olemasolu – nad ei näe oma käitumises vägivalla poolt. Ekslikult arvatakse, et vägivald peitub vaid jõus, mitte sõnades. Lapse käitumise mõjutamine keeldude ja karistushirmuga on äärmiselt laialtlevinud kasvatusmeetod, olles samas emotsionaalse vägivalla kasutamise üks viisidest.

Emotsionaalse vägivalla puhul peab laps korduvalt taluma täiskasvanu emotsionaalsest reageeringust tulenevat pinget - hirmu, alandust, ärevust, ahistatust jne. Kestev emotsionaalne pinget pidurdab lapse normaalset eakohast eneseväljendust, mistõttu satub ohtu tema emotsionaalne areng.

Lapse tundmused arenevad ühekülgeteks, moonduv nii oma emotsioonide mõistmine kui nende teistele väljendamine.

- Emotsionaalse vägivaldana käsitletakse järgmisi tegusid lapse suhtes (Soonets jt 1997: 92-93):
  - isoleerimine ehk lapse eemaldamine normaalsest sotsiaalsest suhtlemisest
  - tusatsemine, probleemi arutamisest keeldumine
  - „keeldudega kauplemine“ (näiteks kui laps ei viinud õigel ajal prügikasti välja, järgneb teatud ajaks televiisorivaatamise keeld)
  - lapse solvamine, näägutamine
  - terroriseerimine, ehk lapse korduv sõnaline solvamine ja püsiva hirmutunde kujundamine
  - pideva pinge all hoidmine, hirmutamine, ähvardamine
  - halvustamine, mõnitamine
  - karistusehirmu tekitamine (näiteks „kui sa koolist kahega tuled, siis hoia oma nahk!“)
  - kõlbeline laostamine (korumpeerimine), st. lapse kaasatõmbamine ja sundimine tegevuseks, mis on ühiskonnaga vastuollu minev ja last kahjustav (vargusele, alkoholi või mõnuainete tarvitamisele ahvatlemine ja sunniviisiline kaasatõmbamine)

Lapsele suunatud emotsionaalne vägivald on kõige raskemini äratuntav väärkohtlemise vorm, kuna ta võib esineda nii iseseisvalt kui koos teiste väärkohtlemise vormidega. (Soonets jt 1997: 92-93)

Pahatihti vanemad ei pruugigi nende poolset emotsionaalset vägivalda ära tunda ja peavad seda mitte millekski, vajutades samas lapse hinge sügava jälje. Olgu siinkohal ära toodud M.Paloheimo raamatust „Lapsepõlve mõjud“ ühe vastaja kirja väljavõte.

„Mu isa oli tundevaene, kuid mitte vägivaldne. Pidevalt tuli teha mingit tööd. Kõike oleks pidanud kohe oskama õigesti, ilma juhendamisetä, innustamiseta. Ehkki üritasin kõige paremat, olid tulemuseks etteheited ja sõimamine. „Kas sul aru peas ei ole, kes siis niimoodi teeb, kui sa ei oska midagi ega õpi midagi, siis sa ei saagi millegagi hakkama.“ Võrdles mind teistega ja rääkis minu kuuldes teistele, kui

saamatu ma olin. Millegi üle ei arutlenud, isa tegi kõik nii, nagu tema õigeks pidas. Mingeid ühiseid harrastusi või tegemisi ei olnud, iseseisvumist ta ei julgustanud ega andnud selleks mingit head nõu. Aga kodust minema ajamas oli küll. Ei kaitsnud mind kunagi võõraste eest. Otseselt halb ei olnud ta minu vastu kunagi“ (Paloheimo 2008: 120)

Üheks perevägivalla liigiks on ka psühholoogiline vägivald. Kuigi esmapilgul tunduvad emotsionaalne ja psühholoogiline vägivald olema sarnased, on nad siiski erinevad. Kui emotsionaalne vägivald kahjustab lapse tundmuste arengut, siis psühholoogiline vägivald vaimset arengut.

Vaimse vägivallana on käsitletavad sagedased konfliktid peres ja vanemate ettearvamatu käitumine lapse suhtes. Vaimne vägivald muudab lapse kergelt haavatavaks, alandab tema eneseväärtustamise võimet ja enesehinnangut. Laps areneb sotsiaalselt saamatuks ja suure tõenäosusega saab talle omaealiste hulgas osaks tõrjutud seisund. (Soonets jt1997: 95)

Moore ja Pepler on leidnud, et 42% lastest, kes olid kannatanud koduse füüsilise vägivalla all, olid ka psüühiliselt väärkoheldud. (Overlien 2010: 86)

Füüsiline vägivald on lapse tahtlik asetamine füüsiliselt ja psüühiliselt ebamugavasse seisundisse, tekitatakse talle tahtlikult kehavigastusi, või ei väldita selle tekkimise võimalust. (Soonets jt 1997: 95)

Seksuaalvägivald on samast või vastassoost isiku(te) pealesunnitud mistahes soovimatu seksuaalne kontakt. Termin seksuaalvägivald kirjeldab mistahes kontakti suguorganitega ja võib varieeruda tahtlikust suguorganite puudutamisest pealsunnitud seksuaalvahekorrani. (Rosental, Tilk 1999: 17-18)

Rutt Soonets koos kaasautoritega raamatus „Laste väärkohtlemine“ jagab seksuaalse väärkohtlemise kaheks, seksuaalseks ärakasutamiseks ja seksuaalseks vägivallaks .

Seksuaalne vägivald on lapse tahte vastane suguiha rahuldamine lapse peal olukorras, kus laps pole suuteline sellest keelduma ja ennast kaitsma vaimsete ja füüsiliste jõudude ebavõrdsuse tõttu.

Seksuaalne ärakasutamine on lapse mittevägivaldne kasutamine seksuaalobjektina oma suguiha rahuldamiseks. Sellega peetakse silmas seksuaalse sisuga mängu lapsega, lapsest pornograafiliste piltide või fotode tegemist, lapsele erootiliste piltide, videote näitamist, seksuaalsuse ja seksuaalkäitumisega seotud asjadest rääkimine lapsele mitteakohaselt erootilisel viisil jne. (Soonets jt 1997: 98-99)

1.2 Laste väärkohtlemise riskitegurid

1960-ndate aastate alguses arvati, et lapse väärkohtlemist põhjustab vanema psühhopaatoloogia. 1960-ndate lõpus hakati tähelepanu pöörama väärkohtlemise sotsiaalsele kontekstile ja leiti, et riskifaktoriks on vanema sotsiaalne isoleeritus ja väärtussüsteem, mis lubab ja võimaldab olla vägivaldne. Nüüdsed hilisemad uurimused kinnitavad, et riskifaktoreid võime leida nii indiviidi, pere- kui ühiskonnatasandilt. Uurijad on tõdenud, et mitte ainult üks faktor, vaid erinevate faktorite koosmõju viib laste väärkohtlemiseni. Samuti peab lisama, et ühe või teise faktori ilmumine ei tähenda veel väärkohtlemist, vaid osutab selle võimalikkusele (Soonets jt 1997: 145)

Siinkõneleja leiab, et üheks riskiteguriks on ka bioloogilise vanema puudumine. Palju väärkohtlemisi leiab aset just peredes, kus üks vanematest on kasuvanem, kellel ei ole kasulapsega tekkinud lähedast lapse ja vanema suhet, mistõttu on sellises situatsioonis väärkohtlemine lapse suhtes kiirem tekkima – ei võeta last kui enda oma ja võõra vastu on alati kergem kätt tõsta. Selle teesi tekelikkusele vastavusel peatutakse pikemalt lõputöö analüüsivas osas.

On välja toodud, et vägivalda ohtu suurendavad või vähendavad pereliikmete koosveedetud aeg, emotsionaalne lähedus, vastuolud isiklike soovide ja pere vajaduste vahel ning mõne pereliikme suhteline kontroll teiste üle. Riskiteguriteks peetakse ka väikest sissetulekut, tööpuudust ja laste suurt arvu peres (Allaste & Võõbus, 2008) (Vägivalda vähendamise... 09.03.2012)

Lisaks on üheks riskiteguriks kindlasti ka asjaolu, et füüsilist karistamist peetakse küllaltki levinuks ja loomulikuks lapse kasvatamise osaks ja üldjuhul ei seostata seda vägivallaga. Barry uurimuses selgus, et lapsevanemad pidasid füüsilist karistamist vajalikuks mingi kohese käitumise lõpetamisel, mitte niivõrd konkreetse käitumisaktide ja väärtuste õpetamisel. (Soonets jt 1997: 146).

Vanemad, enam kui 75% erinevatest ühiskondadest üle kogu maailma, kasutavad vahel kehalist karistamist oma laste suhtes. Alates 60-ndatest on Ameerikas nende inimeste arv, kes peavad lapse füüsilist karistamist aktsepteeritavaks, vähenenud 30%. See näitab selgelt ühe vägivalda riskifaktorina ka ühiskonna suhtumist vägivalda kui kasvatusmeetodisse. Laste kehalise karistamise levivus sõltub ka konkreetsest rahvusest ja seal domineerivatest arusaamadest ja tõekspidamistest.

Paolucci ja Violato (2004) võrreldes 70 uurimustööd (nendest 83% läbiviidud Ameerikas) aastatest 1961 – 2000, kus oli keskendutud laste kehalisele karistamisele vanemate poolt, leidis, et valdavas enamuses nendes ei avastatud kehalisel karistamisel mingit mõju õpitulemustele, suitsiidi mõtetele, vägivaldsusele vms. Varasemate tööde analüüsi tulemusena jõuti järeldusele, et kehaline karistamine ei too endaga kaasa vägivaldsuse, käitumise või suhete probleemide riski suurenemist (Ripoll-Nunez, K., Rohner, R. 2006; 221-228)

Siin kohal on paslik märkida veel seda, et vastupidiselt Põhja-Euroopas ei ole Ameerikas ja Ida-Euroopas laste väärkohtlemine keelustatud.

Ameerikas on küll laste kehalise karistamise kasutamise tulise arutelu all ja seisukohad selle kasutamisest on seinast-seina, alates sellest, et lapse kehaline karistamine on normaalne ja tolereeritav, kuni uskumuseni, et igasugune füüsiline karistamine on taunitav. Sellest hoolimata kasutavad 94% vanematest oma väikelapse (vanuses 4-5 aastat) suhtes kehalist karistamist distsiplineerimise meetodina. Üle 40% vanematest kasutavad kehalist karistamist, et distsiplineerida ka juba 13 aasta vanuses last. Isegi 6 kuuste laste suhtes on kinnitanud märkimisväärne hulk vanemaid kehalise vägivald kasutamist. (Morris & Gibson 2011; 818)

Alati ei satu laps perevägivald ohvriks esmase ohvrina (ohvrina, kelle vastu on vägivald koheselt suunatud). Uuringud on näidanud, et peres esineva vanemate vahelisele vägivaldale reageerivad ka lapsed, sekkudes vägivaldsemise ajal. Uuringud on näidanud, et mida tõsisemalt ema suhtes vägivaldseti, seda enam lapsed vägivaldsemise ajal ka sekkusid. Märkimist väärib ka asjaolu, et sekkumine oli otseses seoses ka vägivaldsete ja ning lapse lähedusest. Lapsed, kes olid bioloogiliselt vägivaldsete seotud, sekkusid palju vähem. McCloskey uurimuses selgus ka tõsiasi, et 65% meestest, kes vägivaldsete oma naise kallal, olid ähvardanud kahjustada ka lapsi. Tegemist on juhtumitega, kus isa kahjustab poega kas ema ähvardamiseks või talle hingeliselt haiget tegemiseks. (Overlien 2010: 86)

1.3 Füüsilise ja seksuaalse väärkohtlemise tagajärgede tõsidus lapsele

Füüsiline ja seksuaalne väärkohtlemine jätab lapsele paratamatu jälje.

Psühhoanalüütik Mahleri (Margaret Mahler) lapse psühholoogilise arengu teooria nurgakiviks on tõdemus, et kui laps sünnib, siis psühholoogilises mõttes teda veel olemas ei ole. Ta ei ole persoon, vaid hakkab selleks kujunema. Mis ei tähenda, nagu oleks laps psüühiliselt tühi. Tal on suur hulk

valmidusi, aga mitte veel minatunnet ehk seda personaalsuse osa, mille abil inimene toimib, otsustab ja lahendusi leiab. Lapse psühholoogiline mina kujuneb tema ja ta hoidja vahelise mõju käigus. (Keltikangas-Järvinen 2011: 81)

Uurimused on näidanud, et perevägivaldal on tugevad ebasoodsad mõjud lapsele. Mõned uurimused, näiteks McAlister Groves poolt läbiviidud uuring, isegi väidavad, et perevägivald on kõige mürgisem vägivalda liik, mille all laps üldse kannatada saab (Overlien 2010: 83)

Isegi 1 aasta vanused lapsed on olnud negatiivselt (vägivaldaga) isa poolt mõjutatud. Bogart jt (2006) leidis trauma sümptomeid teiste hulgas isegi 1 aastastelt väikelapselt, kes oli kannatanud korduva perevägivald all (näinud või kuulnud perevägivalda pealt). (Overlien 2010: 83).

Laps võtab juba oma esimestel eluaastatel endale nn primaarobjekti ehk esmaste tunnete sihtmärgi (Keltikangas-Järvineni mõiste), kellega lapsel tekib kiindumissuhe. Selleks on isik, kes lapsele pidevalt olemas on – tavaliselt lapsevanem. Primaarobjekt annab lapsele kindlustunde ja enesekindluse, eeldusel, et laps saab oma primaarobjekti usaldada ja ta näeb, et tema eest hoolitsetakse. Sellisel kiindumussuhtel ei ole pelgalt ajutine mõju. Kiindumussuhe lapsepõlves mängib olulist rolli lapse võimele tulevikus täiskasvanuna kujundada ja säilitada pikaajased, kiindumusele ja usaldusele rajanevaid inimsuhteid, vajadusel neis ilmnevaid raskusi taluda. Pikaajased abielud, mis ei piirdu harjumusega, vaid pakuvad mõlemale osapoolle emotsionaalset rahuldust, eeldavad abikaasadel piisavalt turvalist lapsepõlveaegset kiindumussuhet. Ebakindel kiindumussuhe seevastu lisab tõenäosust, et esimeste probleemide ilmnedes hakatakse elukaaslast vahetama (Keltikangas-Järvinen 2011: 107-108).

Mitmed uurimused on pannud aluse kannatanust-kurjategijaks kujunemise ringi teooriale (*victim-offender cycle*), mille järgi on seksuaalkurjategijad ligikaudu 40% juhtudel ka ise kannatanud kunagi seksuaalse vägivald all (Lambie, Seymour, Lee, Adams 2002: 32).

Nimetatud teooria toetab arvamust, et seksuaalkurjategijad on kogenud lapsena seksuaalset väärkohtlemist ning elavad saadud traumad täiskasvanuna välja (Simons, Wurtele, Heil 2002: 1292)

Uurimustes on aga isegi leitud tõendeid, et seksuaalkurjategijaks kujunemist soodustab ka varajane pornograafia kättesaadavus lapsele. Ühes uurimuses (Goldstein, Kant ja Hartman) olid 30% vägistajatest vaadanud sekspornot nooremana kui 10 aastat, kui samas nende hulgast, kes ei olnud kujunenud seksuaalkurjategijateks, oli see näitaja vaid 2% (Simson *et.al* 2002: 1292-1293)

Lapsele avalduvate mõjude tõsisus sõltub mitmest faktorist nagu lapse vanus, sugu, sotsiaalne toetus ja mitme vägivalda tüübi samaaegne koosinemine (Overlien 2010: 84)

Lapsest tulenevad asjaolud: lapse vanus, arengutase ja isiksuseomadused

- Uurimused on näidanud, et väärkohtlemise juhtumeid esineb sagedamini nooremaealiste ja madalama arengutasemega laste puhul. Väärkohteldud lapse vanusest ja arengutasemest on mõjutatud ka isiksushäirete iseloom ja sügavus. (Soonets jt 1997: 111)
- Suurema tõenäosusega kannatavad perevägivaldalla negatiivse mõju (vägivalda pealt nähes) all nooremad lapsed, kuna nad ei ole võimelised hakkama saama ja mõistma toimuvat nii kui vanemad lapsed (Grahaman-Bermann) (Overlien 2010: 84).

Mida noorem on laps, seda olulisemal kohal on talle tema perekond ja seda tähtsam on talle pere terviklikkus – ta ei kujuta ette oma perekonda ühe vanemata (emata/isata), seetõttu elab ta raskelt üle ka vanemate tülitsemisi (vägivallatsemisi), kartes kaotada enda kõrvalt ühte vanemat, võimaliku lahkuminekku näol.

Gunnoe (2003) leidis, et kehalise karistamise mõju – näiteks vägivaldsusele – sõltub lapse vanusest, rahvusest ja soost. Veel enam, Gunnoe leidis oma varasemate uurimuste võrdluses, et 92% nendest uurimustest, kus vaatluse all olid 6 aastased ja nooremad lapsed, leiti ülekaalukalt positiivseid mõjusid kehalises karistamises lapse käitumisele, samas kui 86% uurimustes, kus vaatluse all olid 7-13 aasta vanuses lapsed, ilmsid kehalise karistamise järel negatiivsed mõjud lapse käitumises. (Ripoll-Nunez, K., Rohner, R. 2006; 230)

- On väidetud, et lapse riski sattuda perevägivaldalla ohvriks suurendab ka puude esinemine lapsel (Sullivan), kuid siiski vajab antud teooria veel põhjalikke ja edasisi uurimusi (Overlien 2010: 86)

Väärkohtlemise iseärasused: kestus, sagedus ning raskus ja vägivaldsus.

- Fruthemore, Rosman leidsid, et lastel, kes kannatasid perevägivaldalla all pikemal perioodil, esines sagedamini PTSD (ingl. *Posttraumatic Stress Disorder* – post-traumaatiline stressihäire, isikul võivad tekkida pärast traumaatilist sündmust pikaajalised ärevusseisundid, mis süvenevad igakord kui miski toimunud meenutab) sümptomeid, kui lastel, kes kannatasid perevägivaldalla mõju lühemat aega. (Overlien 2010: 84)

Kui hirmutavad ja valulised kogemused, kas siis kehalised või hingelised, ühtepuhku korduvad, on tagajärjeks see, et ühendus kogemuste ja aju tööaparatuuri vahel muutub nii otseseks ja automaatseks või autonoomseks, et edaspidi võib juba ainuüksi kujutluspilt käivitada organismi reaktsioonid ja esile

kutsuda emotsiooni. Vihase pilgu ja karjuva hääle signaalid saavad limbilisse süsteemi ja eriti aju mandeltuuma juba enne, kui nad jõuavad mõtlevasse ajukoorda. Nimelt reageerib mandeltuum vahetult juba hirmutava signaali peale ja täidab närvikanalid neurokemikaalidega, enne kui ajukoos toimuv mõtlemine järele jõuab. See ühendus kujuneb üha kiiremaks, muutub varsti autonoomseks ja jääb vähehaaval täielikult aju kontrolli alt välja. (Palloheimo 2008: 78-79).

Väärkohtleja suhe lapsesse: tagajärjed on tõsisemad, mida lähedasem inimene toimepanija lapsele on (Soonets jt 1997: 111)

Laps kasvab sotsiaalseks just teiste abil. Bioloogilised tegurid sotsialiseerumist veel ei taga. Sellised psüühika kõrgtasel iseloomustavad omadused nagu eetilised ja esteetilised ideaalid, moraalinormid, hea ja halva skaala, teisisõnu baas, millel sotsiaalne suhtlemine rajaneb, on sotsiokultuurilise õppimise tulemus. Mis osutub võimalikuks vaid tänu sotsiaalsele vastastikusele mõjule lapse ja ta eest hoolitseva inimese vahel (Keltikangas-Järvinen 2011: 79).

Seega kujuneb vanemate poolt lapsele tema arengu faasides antav pilt elust talle loomulikuks elukäsitluseks.

Siiski on veel lõplikult seletamata asjaolu, miks osadel lastel avalduvad perevägivalla all kannatamise mõjud koheselt, teistel mitte. Uuringud on näidanud et 54% lastest on nõ elastsed, ehk nendel ei esine perevägivalla mõjude kohene ja kestav avaldumine. Samuti on uuringud näidanud, et laps, kelle kõrval oli vägivalla all kannatamise ajal toetav täiskasvanu, kes kompenseeris vägivalla mõjusid ning toetas lapse vajadusi, esines vähem käitumisprobleeme. (Overlien 2010: 85)

1.4 Füüsilise ja seksuaalse väärkohtlemise sarnased tagajärjed

Füüsilise ja seksuaalse väärkohtlemise tulemusena tekib lastel palju sarnaseid reaktsioone ja sümptome. A.Greeni (1995) andmete põhjal on need järgmised:

- traumaatilised stressi reaktsioonid: hirm, ärevus, unehäired, unetud, halb isu.
- paranoia ja usaldamatus: kohates vanematepoolset reetmist, füüsilist või seksuaalset rünnakut, mõnitamist, võivad need aja jooksul kaotada lapses igasuguse lootuse leida oma vanematelt tunnustust, toetust ja armastust. Kuna neil ei kujune usaldussuhteid oma vanematega, on neil raske neid luua ka teiste täiskasvanutega. Täiskasvanutena võivad nad hakata hoiduma lähisuhetest.
- madal enesehinnang: häbi ja süütunne. Laps süüdistab ennast väärkohtlemise provotseerijana.

- depressioon ja ennasthävitav käitumine: enesevigastamine, suitsiidimõtted,
- vähene enesekontroll ja käitumishäired: agressiivne käitumine, ühiskonnavastane ja kontrollimatu käitumine.
- halb õppeedukus: füüsilise väärkohtlemise all kannatavate laste halb õppeedukus on tingitud intellektuaalse arengu häiretest, üliaktiivsusest, spetsiifilistest õppimiskeskustest ning kõne ja keele arenguprobleemidest. Nende laste agressiivne käitumine teiste laste ja õpetajate suhtes, samuti nõrk enesekontroll võivad tekitada nende ümber koolis palju konfliktiolukordi. Seksuaalse väärkohtlemise all kannatavate laste õpiraskused on sageli tingitud tähelepanu keskendamise raskustest, kuna nende mõtted on pidevalt oma ohvriksolemise probleemidega hõivatud. Lapse sotsiaalne eemaldumine võib laieneda kogu koolikeskkonnale ja viia lõpuks kooliskäimisest keeldumisele.
- primitiivsete kaitsemehhanismide kasutamine: füüsiliselt ja seksuaalselt väärkoheldud lapsed kasutavad oma traumaatiliste mälestuste eemaletõrjumiseks erinevaid kaitsemehhanisme nagu eitamine (väärkoheldud lapsed ei suuda näha üheaegselt oma vanemate häid ja halbu külgi. Nad püüavad meeleheitlikult hoida endas kujutlust heast vanemast ja selle säilitamiseks eitavad nende poolt omakssaanud väärkohtlemist), projitseerimine (oma tunnete ja mõtete nägemine teiste omana), tunnete isoleerimine (tunnete tegemine olematuks, nii et laps ei tajugi kurbust ja viha), dissotsiatsioon (eraldamine, lahutamine, näiteks omaenda kehast väljapoole asumine kuritarvitamise ajal) ja lõhestumine (enese jaotamine vastandlike omadustega isikuteks, heakhalvaks, ilusaks-inetuks).
- isiksuse mitmesuse häire: indiviidis kujuneb välja kaks või enam selgelt väljendunud isiksust, kusjuures korraga väljendub selgelt üks neist.

(Soonets jt 1997: 112-117)

1991 aastal küsitlesid Herrera ja McCloskey 299 last, kes olid kannatanud perevägivald all. Viis aastat hiljem kontrolliti samade laste nimede esinemist alaealiste kohtute nimekirjades. Tulemused näitasid, et perevägivald all kannatanud lapsed sattusid selle aja jooksul ka kohtu palge ette. Samuti näitas edasine uurimus alaealiste kurjategijate kohta, et kõik alaealised, kes olid kohtu ees olnud, olid minevikus kannatanud emotsionaalse, psüühilise ja/või seksuaalse vägivald all. Samuti on leitud, et perevägivald all kannatanud lapsed on ka loomade vastu teistest lastest jõhkramad (Overlien 2010: 83-84)

Palju on räägitud „vägivald ringi“ teooriast (*Cycle of Violence*). Mõned uurimused on näidanud, et lapsed, kes on kannatanud perevägivald mõju all, on ka ise täiskasvanuna enamasti vägivaldsed,

õigustavad vägivalda kasutamist. Küll on aga uurimusi, mis on seadnud selle teooria kahtluse alla. Mullender ja Morely olid antud teooria kohalt kriitilised, leides, et selle teooria tõestuseks ei kasutatud kontrollgruppi, samuti näiteks Bevani ja Higginsi uurimuses leiti, et lapse väärkohtlemise teised vormid nagu hooletusejätmine, on tähtsam riski faktor, määramaks, kas isikust saab tulevikus vägivallatseja või mitte (Overlien 2010: 84)

Samas avaldab füüsiline ja seksuaalne väärkohtlemine lapse arengule ka erinevat mõju, mis on omane konkreetsele väärkohtlemise liigile.

1.5 Füüsilise väärkohtlemise spetsiifilised tagajärjed lapsele

Füüsilisele väärkohtlemisele on iseloomulik teadlik füüsilise jõu kasutamine lapse vastu, talle füüsilise kahju tekitamine. Loomuliku osana kaasneb sellega lapse psühholoogiline väärkohtlemine. Füüsilisel väärkohtlemisel võivad olla vägagi spetsiifilised/omased tagajärjed:

- intellektuaalne ja arenguline kahjustus: füüsiliselt väärkohtlemise all kannatavate laste intellekti näitaja IQ on oluliselt madalam kui lastel, kes on kasvanud adekvaatse vanemliku hoolitsusega peredes. Ühes uurimuses (Skandgrund jt. 1974) on isegi leitud, et füüsiliselt väärkoheldud lastest on IQ madalam kui 70.

Samuti esineb väärkoheldud lastel kõne- ja keeleprobleeme, s.t nende kõne- ja eneseväljendamisoskus ning teiste kõnest arusaamine on eale vastavast tasemest madalam. Seda seletatakse asjaoluga, et vanemad on neid lapsi imiku- või väikelapseeas sageli löönud või muul moel karistanud, kui nad nutsid või oma häälitsemisega vanemaid segasid. Lapsed õpivad aja jooksul aru saama, et vaikimine on ainus viis karistusest pääsemiseks. Selline olukord, kus väikelapseeas ei räägita lapsega piisavalt, ei innustata teda kõnelema või isegi karistatakse häälitsemise eest, viibki kõne arengu pidurdamiseni.

- kesknärvisüsteemi kahjustus: avalduvad mäluhäiretes, emotsionaalses labiilsuses, keele ja kõne arengu häiretes.
- üliaktiivne ja kontrollimatu käitumine: agressiivne ja hävitav käitumine nii koolis kui kodus. Türranniseerivad koolis kaasõpilasi, kaklevad, kipuvad kallale või käituvad ründavalt. Füüsiliselt väärkoheldud lapsed jäljendavad nii oma vägivaldseid vanemaid, samastades end agressoriga, kaitstes end sel moel ärevuse ja abitustunde eest. Noorukieas satuvad nad tihti kuritegelikesse

kampadesse. Oma tulevases pereelus, hakkavad suure tõenäosusega ka oma järeltulijaid peksma. (Soonets jt 1997: 117-119)

Adamson ja Thompson leidsid oma uurimuses, et lapsed, kes olid minevikus kannatanud perevägivald all, reageerisid vägivaldale emotsionaalsemalt kui need lapsed kes perevägivald all kasvanud ei olnud. Samuti näitas uurimus, et perevägivald kasvatab lapses riski käitumisprobleemide kujunemisele. On tuvastatud, et vägivald all kannatamine ja emotsionaalsed ning käitumise probleemid on selgelt omavahel seotud. Adamson ja Thompson leidsid, et lapsed, kes olid kannatanud perevägivald all olid konfliktsituatsioonis enam valmis kasutama vägivalda (Overlien 2010: 83)

Füüsiline perevägivald mitte ainult ei suurenda riski sattuda huligaansettesse tegevustesse, vaid samuti suurendab riski sattuda koolivägivald ohvriks, seda just eriti tüdrukute puhul (Overlien 2010: 83)

1.6 Seksuaalse väärkohtlemise spetsiifilised tagajärjed

Seksuaalse väärkohtlemise spetsiifika on seotud varaste ja lapse tahte vastaste seksuaalsete kogemustega, mis viivad lapse seksuaalse arengu, soolise identiteedi ja seksuaalse sättumuse häireteni.

- hüperseksuaalsus: igas vanuses seksuaalselt väärkoheldud lapsed käituvad võrgutavalt nii oma eakaaslaste kui täiskasvanutega. Noorukieas on sageli neil juhuslikke seksuaalvahekordi ning osa tüdrukuid kaldub prostitutsioonile. Silbert&Pines (1981) on küsitlenud prostituute ja nende andmete kohaselt 60% prostituutidest on lapsepõlves kogunud seksuaalset väärkohtlemist.
- seksuaalsete stiimulite paaniline vältimine: esineb tugevaid hirmureaktsioone vastuseks seksuaalsetele stiimulitele, st. olukordadele, tegevustele, objektidele, inimestele, kes mingil moel meenutavad üleelatud seksuaalset vägivalda. Näiteks võivad nad karta lahtiriitamist, karta mehi (kui väärkohtleja meessoost).
- häirunud sooidentsus: tüdrukud samastavad oma käitumist meessoole omase rollikäitumisega. Seksuaalselt väärkoheldud lastel võib esineda seksuaalselt agressiivset käitumist. Seksuaalselt väärkoheldud poistel võib esineda „ülimehelikku“ käitumist ja inimeste kartust. Mõnede poiste käitumises tuleb esile ka naiselikke jooni. Võidakse hakata eelistama ka homoseksuaalseid suhteid, nii seksuaalselt väärkoheldud poiste kui tüdrukute puhul.

(Soonets jt 1997: 119-122)

1.7 Kannatanust kurjategijani ringi teooria

Kannatanust kurjategijani ringi teooriat (ingl. *victim-offender cycle*) kasutati seletamaks miks mõned mehed kuritarvitavad täiskasvanuna teisi seksuaalselt. Uurimused olid aga tuginenud võrdlusele kas seksuaalkurjategija oli varasemalt ka ise seksuaalkuriteo ohvriks langenud või mitte. Lambie, Seymour, Lee ja Adams viisid aga läbi uurimuse, kus nad võtsid kaks võrdset gruppi – mõlemad grupid olid kannatanud seksuaalse vägivalla all lapsena – ühed olid aga sooritanud täiskasvanuna seksuaalkuriteo ja saanud kuriteo eest karistada, aga karistusena ei olnud neile määratud vangistust või oli nad selleks ajaks tingimisi vangist vabastatud ja olid läbimas või läbinud vastava seksuaalkurjategijate raviprogrammi. Teisse gruppi kuulusid need, kes olid samuti seksuaalkuriteo ohvriks lapsepõlves langenud, kuid ei olnud ise seksuaalkuritegu sooritanud ja osalesid nõustamisel, kus käsitlesid ka ohvriks langemise teemasid.

Uuringu eesmärgiks oli selgitada, miks seksuaalkuriteo ohvritest ei saa ise seksuaalkurjategijaid.

Tulemustena täheldati, et lapsena seksuaalvägivalla kogemine suurendab meeste puhul tõenäosust kasvada ka ise seksuaalkurjategijaks. Seksuaalkurjategijate grupp ei väljendanud suuremat erutust ja rahuldust kuritarvitamise ajal, küll aga väitsid olema suuremaid fantaasiaid enese seksuaalsest kuritarvitamisest. Vastupidiselt teisele grupile, kes koges enese kuritarvitamisest suuremat emotsionaalset tröösti. Samuti ilmnas, et seksuaalkurjategijaks kujunenutel oli madalam haridustase ja enim oli jäänud põhiharidusega. Vastupidiselt teisele grupile, kes olid enamuses ülikoolini välja jõudnud. Tulemused annavad aluse samuti arvata, et sõprus ja sotsiaalne toetus mängivad olulist rolli kannatanust – kurjategijaks ringi teoorias. Grupp, kellest ei olnud kujunenud seksuaalkurjategijaid, olid saanud lapsepõlves enam kõrvalseisjatelt tuge ja toetust ning seda just ohvriks olemise (vägivalla all kannatamise) ajal (Lambie, Seymour, Lee, Adams 2002).

Palju on väidetud, et seksuaalse vägivalla all kannatanust seksuaalkurjategija kujunemine sõltub tema seksuaalse vägivalla all kannatamise ajalisest pikkusest, kannatanu vanusest, kuritarvitaja isiku lähedusest kannatanule, seksuaalse ärakasutamise liigist (oraalne, anaalne, katsumine) - Lambie, Seymour, Lee ja Adamsi uurimus lükkas selle väite aga ümber, leidmata kahe grupi vahel olulisi erinevusi loetletud näitajate põhjal (Lambie et al 2002: 43-46).

2. OLULISEMATEST UURINGUTEST ÜLEVAADE

Itaalia arst Cesare Lambroso taandas kunagi kuritegevuse bioloogilistele algetele väites, et „kurjategijaks sünnitakse“. Tänapäeval peetakse antud väidet kurioosumiks ning on tunnistanud tänapäevases kriminoloogias üksmeelselt väärdõpetuseks. Kuritegevusel on mitmeid ajendeid – seda ei saa taandada pelgalt ühele faktorile, mis inimesi kuritegelikule teele tõukab. Arvukad uuringud on näidanud aga pere ja kodu olulist rolli lapse hälbiva käitumise kujunemisel – enam ei küsita kas lapse kasvukeskkond mõjutab tema elukäiku, vaid millisel määral see seda teeb.

Üheks suurimaks uurimuseks perevägivalda mõjutuste valdkonnas on ajakirjas *Haridus* 2008. aastal ilmunud artiklis „Laste kehaline karistamine ja hälbivus“ käsitletud Albany Ülikooli prof Cathy Spatz Widomi poolt läbi viidud laste väärkohtlemise pikaajaliste mõjude uurimus. Oma klassikaliseks saanud uurimuses võttis ta vaatluse alla 1575 Ameerika Ühendriikide Kesklaäne (Midwest) linnades elavat last, keda jälgis alates 1967.a. Uurimus kestis ligikaudu 25 aastat. Põhirühma kuulus 908 last, kes olid sattunud füüsilise väärkohtlemise või mõningatel juhtudel ka hooletussejätmise ohvriteks, olles väärkohtlemise ajal 11 aastased või nooremad. Laste väärkohtlemine oli kindlaks tehtud kohtuliku uurimise käigus (1966 – 1971), seejuures vanemad said väärkohtlemise eest karistada, seega vaieldamatult oli tegemist väärkohtlemise juhtudega. Füüsilisele väärkohtlemisele viitasid põletushaavad, muljumishaavad, sinikad, rebendid, luumurrud, löikehaavad, jms füüsiliste kahjustuste jäljed. Hooletussejätmist tõendasid äärmuslikud juhtumid lapse söötmata jätmisest, ebaadekvaatselt riietamisest ja tõsiste haigusmärkide tähelepanuta jätmisest. Niisiis, põhirühma koostamisel võeti aluseks põhiliselt kohtutoimikud. Kontrollrühma moodustasid 667 last, kelle kohta ei olnud mingeid ametlikke andmeid väärkohtlemisest. See rühm koosnes lastest, kelle sotsiaaldemograafilised ja sotsiaalmajanduslikud näitajad vastasid põhirühma omadele. Uurimuses selgitati füüsilise väärkohtlemise (eelkõige peksmise) mõjusid lapse edasisele sotsiaalsele arengule kuni tema täiskasvanuks saamiseni. Uurimuse põhiküsimuseks sai – kui paljud väärkoheldud lapsed satuvad hiljem kuritegelikule teele, seda kõike võrreldi kontrollrühma näitajatega. Teisiti öeldes selgitati – kas väärkohtlemine on kuritegelikule teele sattumise soodusteguriks? Esmased andmed, milleks olid

õigusrikkumiste kohta käiv informatsioon, võeti kokku 1988.a., kuid teadlane jätkas uurimist ja andmete kogumist ka veel 1990ndatel. (Traat 2008: 10-12).

Uurimus andis järgmisi põhitulemusi (Widom 2000, Widom 2001):

- Olles sattunud füüsilise väärkohtlemise või hooletussejätmise ohvriks lapseas, tõstab see asjaolu noorukieas seaduserikkumiste toimepanemise ja sellest tulenevalt arreteerimise tõenäosust 59%, täiskasvanueas – 28%, vägivallakuritegude toimepanemise tõenäosust – 30%.
- Võrreldes kontrollrühmaga alustasid need, keda lapsepõlves oli väärkoheldud, seaduserikkumistega nooremas eas ja arreteeriti varasemas eas kui need, keda ei olnud väärkoheldud, nad panid toime kaks korda rohkem kuritegusid kui kontrollrühma esindajad, ja neid arreteeriti sagedamini.
- Füüsiliselt väärkoheldud ja hooletussejätetud lapsed sattusid politsei tähelepanusfääri ja arreteeriti politsei poolt tunduvalt sagedamini vägivallakuritegude eest, võrreldes seksuaalselt väärkoheldud lastega.
- Erinevalt varasemate uuringute tulemustest, näitasid vaadeldava uuringu tulemused, et ka naissoost isikud, keda oli lapsepõlves füüsiliselt väärkoheldud või hooletussejätetud, sattusid suurde arreteerimisriski toimepandud vägivallategude eest noorukieas ja täiskasvanueas.
- Lapsepõlves väärkoheldud naissoost isikuid arreteeriti 73% tõenäolisemalt kui kontrollrühma esindajaid, eriti varavastaste kuritegude, narkokuritegude või hulkumise eest.
- Lapsed, kes viidi ära kodudest, kus neid oli väärkoheldud, ei erinenud kuritegelikule teele sattumise riski poolest nendest, kes jäid kodudesse.
- Lapsed, kes viidi ära kodudest ja vahetasid elukohta rohkem kui kolm korda, olid tunduvalt suuremas arreteerimisriskis võrreldes lastega, keda oli väärkoheldud, kuid ümber paigutatud vaid üks kord.

Uurimuse teine faas viidi läbi koostöös teadlastega instituutidest, kus tegeldi vaimse tervise, alkoholismi ja narkomaaniaga. Selles faasis võeti vaatluse alla tunduvalt laiem viktimisatsiooni (ohvristumise) spekter, kui uurimuse esimeses faasis. Intervjueeriti nii lapsepõlves väärkohelduid kui ka kontrollrühma esindajaid, kokku 1196 isikut. Intervjuud kestsid keskmiselt kaks tundi. Uurimuse teine faas tõi esile uusi tõendeid väärkohtlemise negatiivsetest mõjudest, nii vaimsele tervisele kui ka hälbivale käitumisele (Widom 2001, Widom & Maxfield 2001):

- Väärkoheldud lastel esines tunduvalt sagedamini vaimse tervise probleeme, eriti enesetapukatseid ja traumajärgset stressi.
- Väärkoheldud lastel ilmnas tunduvalt rohkem koolis edasijõudmise probleeme (lugemisraskused, madal IQ, jms)
- Lapsepõlves väärkohelduil esines tööhõive probleeme (töötus, töötamine väga madala töötasuga kohtadel, jms)
- Lapsepõlves väärkohelduil ilmnas tunduvalt rohkem hälbivat käitumist hilisemas elus (prostitutsioon, alkoholism)

Vaadeldava uuringu autor tõi laialdaselt käibele ka mõiste „vägivald surnud ring” (cycle of violence).

Cathy Spatz Widom on pälvinud oma uuringu eest mitmeid Ameerika Ühendriikide kõrgeid riiklikke autasusid, sh 1989.a. Teaduse Edendamise Ameerika Assotsiatsiooni autasu silmapaistva käitumisteadusliku uuringu eest (Traat 2008: 10-12).

Eestis on jäänud aga sellelaadsed uuringud tagasihoidlikuks. Kaks silmatorkavat uuringut on viidud samuti läbi Sisekaitseakadeemias, üks Kati Püvi poolt ja tema lõputöö teemal „Lapsepõlve mõjud vägivaldajakurjategijaks kujunemisel“, ning 2001 aastal viis Sisekaitseakadeemias Marika Koval läbi uurimustöö teemal “Perevägivald ja koolivägivald roll naiskurjategija kujunemisel”, mille käigus uuriti Harku vanglas karistust kandvate naiste kodu- ja koolikeskkonda ja kus ilmnas veenvalt lapsepõlves kogetud vägivald roll seadusrikkujaks kujunemisel – vägivald isa, ema või ka muu hooldaja poolt. Samuti soodustas vanemate vägivaldsus tütre narkomaaniks või alkohoolikuks kujunemist. Vägivaldne kohtlemine tekitas ka suuri raskusi koolis edasijõudmisel, näiteks mida vägivaldsem oli ema, seda lühemaks kujunes tütre kooliaeg aastates ja seda halvemad olid suhted õpetajaga. Isa sage vägivaldne käitumine soodustas klassikursuse kordama jäämist, mida vägivaldsem oli aga ema, seda kauem tarvitas tütar narkootilisi aineid, tarvitas pikematel perioodidel alkoholi jms. Ilmnas, et ema roll oli olulisem isa rollist tütre hälbiva käitumise kujunemisel. (Koval 2001).

Perevägivald kui selline, ja enam just laste vastu suunatud perevägivald, on Eestis ka aktuaalne.

Kui 2008 aastal registreeriti Eestis 3053 perevägivaldajuhtumit, milledest 167, ehk kogujuhtumitest 5.5% juhul, oli toimepandud laste suhtes ning 843, ehk 27.6 % juhul, lapse juuresolekul, siis 2009 aastal registreeriti 2583 juhtumit, nendest 171, ehk 6.6% juhul, oli vägivald toimepandud lapse suhtes ja 672, ehk 26% juhul, lapse juuresolekul. 2010 aastal registreeriti perevägivaldajuhtumeid kokku

1811, milledest lapse suhtes olid toimepandud 140, ehk 7,7% juhtu, ja lapse juuresolekul 718 korral, ehk 39.6% juhul.

Viimase kolme aasta statistika täheldab küll registreeritud perevägivalda juhtumite üldarvu langust - võrreldes 2008 aasta ja 2010 aastal registreeritud perevägivaldajuhtumite arvu on vahe 1242 juhtumit, ehk 1,7 kordne. Kuid samas on sagenenud juhtumid, kus perevägivalda all kannatanud on just lapsed – kui 2008 aastal moodustasid lapse suhtes toimepandud perevägivalda juhud 5.5 % registreeritud perevägivalda juhtumitest, siis 2010 aastal oli see 7.7 %.

Kõige enim registreeritakse perevägivaldajuhtumeid just Põhja Prefektuuri haldusallas (2008 aasta – 1362; 2009 aastal – 1179; 2010 aastal – 637), järgnevad Lääne Prefektuur (2008 aastal – 787; 2009 aastal – 756; 2010 aastal – 534), Ida Prefektuur (2008 aastal – 389; 2009 aastal – 430; 2010 aastal – 455) ja Lõuna Prefektuur (2008 aastal – 515; 2009 aastal – 218; 2010 aastal – 185). Samuti registreeriti ajavahemikul 2008 – 2010.a. enim perevägivalda juhtumeid lapse suhtes just Põhja Prefektuuri haldusallas, kus antud ajavahemikul jäi registreeritud perevägivalda juhtumid lapse suhtes 70-ne ringi. (Politsei- ja Piirivalveameti statistika)

Statistikaameti poolt on läbiviidud perevägivalda uuring, mis avaldati 2010 aastal ja mis andis üllatavaid tulemusi. Uuring näitas, et Eesti täiskasvanud elanikest 95 000, ehk ligi 10 protsenti on kokku puutunud paarisuhte vägivaldaga. Enam kui pooled (51%) neist, kes on viimase aasta jooksul kogunud paarisuhtevägivalda, on kokku puutunud ainult vaimse vägivaldaga. Seda on korduvalt kogunud 72% naistest ja pool meestest. Kolmandikule korduvat vaimset vägivalda kogunud naistest on partner ähvardanud ka füüsiliselt haiget teha.

Füüsilist vägivalda paarisuhtes koges viimase aasta jooksul 46 800 inimest, neist pool kergemat füüsilist vägivalda – partner viskas neid millegagi, lükkas või lõi lahtise käega. Kergemat füüsilist vägivalda koges 71% mehi ja 37% naisi. See tähendab, et aasta jooksul füüsilise vägivaldaga kokku puutunud naistest enam kui poolte puhul oli tegemist raskema füüsilise vägivaldaga – partner oli neid rusikaga löönud, peksnud, kägistanud, lämmatanud, põletanud, rünnanud relvaga või sundinud seksuaalvahekorda.

Meeste hulgas oli tõsise paarisuhtevägivaldaga kokku puutunuid vähem, mis näitab, et meestele langeb paarisuhtes osaks pigem kergem ja naistele raskem vägivald. Seetõttu on ka füüsilise vägivalda tagajärjel saadud vigastused meestel ja naistel erinevad. Meestest, kes viimase aasta jooksul on kogunud paarisuhtes füüsilist vägivalda, ei saanud 79% mingeid füüsilisi vigastusi.

Seevastu naistest pääses vigastusteta alla poole. Viimase aasta jooksul paarisuhtevägivallas füüsiliselt vigastada saanud naistest enamik oli pärast viimast juhtumit endast väljas, tundis hirmu või viha.

Statistikaameti uuring ei anna infot paarisuhtevägivalla põhjuste kohta, küll aga selle leviku ning tagajärgede kohta. Sellest vaatevinklist on tulemus kurb. Aasta jooksul koges korduvat vaimset vägivalda 30 600 paarisuhtekogemusega 15–74-aastast inimest. See on Põlva maakonna jagu inimesi. Raskemat füüsilist vägivalda koges 14 400 naist ja 6000 meest. Paarisuhtevägivalla tagajärjel sai aasta jooksul vigastada 12 100 naist, kellest kolmandik peab viimast sellist juhtumit kuriteoks, kolmandik leiab, et see polnud küll kuritegu, aga polnud ka õige, ning kolmandiku hinnangul oli see midagi, mis lihtsalt juhtus (Paats 2010)

3. PEREVÄGIVALLA MÕJU LAPSE KURITEGELIKULE KÄITUMISELE

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks on välja selgitada ja leida vastus küsimusele, kas perevägivalla all kannatamine võib olla üheks tõukefaktoriks lapsele kuritegelikule teele sattumisel. Uurimustöö viiakse läbi dokumendianalüüsi meetodil. Selleks tutvutakse Eesti erinevates suuremates Maakohtu arhiivides aastatel 1995 - 2000 kohtu ette jõudnud ja süüdimõistva otsusega päädinud perevägivalla juhtumitega. Vaatluse alla võetakse tollel ajal kehtinud Kriminaalkodeksis sisaldunud vägivalla teod, nii seksuaalkui füüsilise vägivalla juhtumid – KrK § 113 (vägivallateod isiku kallal); § 114 (piinamine); § 115 lg 2 p 3 (alaealise vägistamine); § 115¹ (sugulise kire rahuldamine ebaloomulikul viisil); § 116 (suguühendus noorema kui neljateistkümneaastase naissoost isikuga); § 117 (sugukõlvatu tegevus noorema kui kuueteistkümneaastase isiku suhtes); § 118 (pederastia) - kus kannatanuks on laps (alla 18-aastane isik) ja vägivallatseja kannatanule üleneja, alaneja või küljjoones sugulane, eeldusel, et vägivallatseja on kannatanuga püsivalt kooselav (üks leibkond).

Väljaotsitud juhtumite puhul pööratakse tähelepanu lõplikele kohtulahendile ja seda sellest aspektist lähtuvalt, kas kohus langetas sündmuse kohta süüdimõistva otsuse, millega luges olnuks vägivalla juhtumi, või luges õigeksmõistva otsusega vägivalla juhtumi paljasõnaliseks. Vastavalt Põhiseaduse §-le 22 ei tohi kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Seda järgitakse objektiivsuse tagamiseks ka käeolevas uurimustöös, vältimaks järelduste tegemist toetudes kellegi pelgalt subjektiivsele infole toimunud perevägivalla kohta.

Seejärel jälgitakse tuvastatud juhtumites perevägivalla all kannatanud isiku edasist eluteed karistatuse võtmes. Taotletakse perevägivalla all kannatanute karistatuse andmed, mille läbi töötamise ja analüüsi põhjal selgitatakse, kas ja milliseid kuritegusid on perevägivalla all kannatanud lapsed hilisemalt toimepannud. Seejärel tehakse kogutud andmetest lähtuvalt järeldused - kas saab väita, et perevägivald võib olla tõukefaktoriks isiku kuritegelikule teele sattumisel või mitte ning kas selle faktori mõju sõltub ka mingitest spetsiifilistest teguritest perevägivalla all kannatamise ajal nagu vägivalla liigist (seksuaalne-, füüsiline vägivald), kannatanu vanusest vägivallatsemise hetkel, rahvusest, soost, vägivalla kestvusest (korduv, ühekordne) või vägivallatseja suguluse astmest kannatanule.

Käesolevas uurimustöös on vaadeldud laste väärkohtlemise ühte võimalikku tagajärge – hilisemat kuritegelikku käitumist (kannatanust-kurjategijani kujunemise ringi teooria). Uurimustöö ei käsitle laste väärkohtlemisega kaasnevat depressiooni, koolikäitumise ja õppeedukuse muutusi, hirmu, usaldamatust jne.

Uurimustöös on võetud ajavahemikuks vastavalt 1995 – 2000 aastal süüdimõistva kohtuotsusega päädinud perevägivalla juhtumid, kus vägivalla all kannatajateks on lapsed. Antud ajavahemik on valitud eeldusel, et perevägivalla all kannatanud oleks tänaseks päevaks jõudnud enamjaolt täiskasvanu ikka ja oleks võimalik jälgida tema eluteed võimalikult pikal perioodil, läbi mitme eluetapi ja arengufaasi. See välistab järelduste tegemise võimalike lühiajaliste mõjutuste pinnalt, või teismelise eas intuiivsusest ja emotsionaalsusest toimepandud süütegude alusel.

Küll vajab siinjuures ära märkimist, et autor ei uuri oma töös eraldi psühholoogilise vägivalla võimalikke mõjusid. Esmalt seepärast, et nii füüsilise kui seksuaalse vägivallaga kaasneb pea igal juhul ka psühholoogiline vägivald, nii et käesolevas uurimustöös läbitöötavates juhtumites on hõlmatud ka viimati nimetatud vägivalla liik. Teiseks on eraldiseisev psühholoogiline vägivald äärmiselt latentne ja enamikel juhtudel sellist liiki vägivalla olemasolust kõrvalseisvad isikud teadlikuks ei saa.

Samuti ei kaasatud järelduste tegemiseks uurimustöös kontrollgruppi – isikuid, kelle kohta puuduvad ametlikud andmed perevägivalla all kannatamise kohta. Autori seisukohalt, arvestades perevägivalla latentsust, ei saa ametlike andmete põhjal tõsikindlalt järeldada, et isik pole lapsena perevägivalla all kannatanud.

Kui algselt oli plaanitud perevägivalla juhtumeid välja otsida üle Eesti erinevaist paigus asuvatest Maakohtu arhiividest, täpsemalt Viru Maakohtu Rakvere ja Jõhvi kohtumaja (endine Kohtla-Järve kohtumaja) arhiivist, Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja arhiivist, Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja arhiivist ning Harju Maakohtu Liivalaia ja Kentmanni kohtumaja arhiivist, siis Harju Maakohtu kohtumajade arhiivide ukсед jäid autorile suletuks. Põhjenduseks toodi taotluse täitmise mahukus. Nimelt kuna avalikustatud kohtulahendid on kättesaadavad alates 2001. aastast, mil tuli kasutusele Kohtustatistika ja kohtulahendite andmekogu (KOLA), siis ei olnud autoril võimalik otsida välja juhtumeid aastatest 1995 – 2000 läbi avalike andmebaaside. Küll oli mõningaid juhte, kus aastast 1995 – 2000 toimunud juhtum oli oma lahendini jõudnud 2001. aastal või hiljem, ja seega kättesaadav ka KOLA-st, kuid sellised juhud puudusid Harju Maakohtu haldusalas. Seega tulnuks Harju Maakohtu kohtumajade arhiivides ja tuli ka teistes Maakohtute arhiivides, kohapeal kirjelikest andmekogudest

käsitsi, ilma digitaalsete andmebaasideta, üles otsida uurimustöö raames aluseks võetavad perevägivalla juhtumid.

Reaalselt külastati kokku nelja Maakohtu arhiivi Eestis – Viru Maakohtu Rakvere ja Jõhvi kohtumaja arhiiv, Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja arhiiv ning Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja arhiiv.

Edasiselt taotleti Politsei- ja Piirivalveametilt juhtumites tuvastatud kannatanute karistatuse andmed hetkeseisuga.

Mitmed uurimused on näidanud, et perevägivalla mõju lapsele sõltub tema vanusest, vägivalla liigist, selle kestvusest, vägivallatseja sugulusastmest, mis ka käesoleva uurimustöö raames vaatluse alla eraldi võeti.

Kuna karistatuse andmeid ei olnud võimalik saada koos isikuandmetega (õiendid avaldati ilma nime ja isikukoodita), siis juba algselt taotluse vormistamisel lisati iga isiku juurde kriteeriumid, mida autoril analüüsi käigus plaanis aluseks võtta olid.

Juhtumite analüüsimisel võeti aluseks kannatanu :

- sugu
- rahvus
- vägivalla liik:
  - korduv füüsiline/sekuaalne (vägivalda tarvitati rohkem kui ühel korral)
  - ühekordne füüsiline/sekuaalne (vägivalda tarvitati lapse suhtes üks kord)
- lapse psühhofüsioloogilise arengu aste (vastavalt Ruth Soonetsi käsitlusele):
  - 1. eluaasta – imikuiga, kujunevad välja tingitud refleksid
  - 2 -3 eluaasta – maimikuiga, arenevad välja esimene ja teine signaalsüsteem. Esimene signaalsüsteemi kaudu toimub reageerimine loodusliku keskkonna omadustele (helid, valgus, temperatuur). Teist signaalsüsteemi iseloomustab võime esimese signaalsüsteemi signaale üldistada, kujutades endast inimese kõne ja mõtlemise füsioloogilist alust. Areneb kõne ja täieneb sõnavara ning liigutuskoordinatsioon.
  - 4.-7. eluaasta - koolieelne iga, selles vanuses on laps elav, liikuv ja tunneb kõige vastu huvi. Laps avaldab pidevalt soovi saada ülesannetega hakkama iseseisvalt ja matkib intensiivselt täiskasvanute hoiakuid ja käitumist. Suhted ja

käitumismehhanismid, mis selles eas kujunevad, määravad isiksuse edaspidise arengusuuna. Eriti tähtsad on positiivsed emotsionaalsed suhted ümbritsevate inimestega. Nii sõnaline, kui kehaline väärkohtlemine selles eas jätab lapse vaimsele ja kehalisele arengule jälje. Võivad välja kujuneda ebaõiged hoiakud suhtlemisel ümbritseva keskkonnaga.

- 8. kuni 12 eluaasta - noorem kooliiga, kooli minek muudab elulaadi, lapsel areneb vaimne pool ja liikuvus
- tüdrukud 12-15, poisid 13-16 aluaastat - mürsikuiga ehk keskmine kooliiga, aktiivne organite ja organsüsteemide arenemine, toimub suguline küpsemine. Olulisim nähtus mis selle vanusega kaasneb on vaimne mehustumine ja suur iseseisvus vajadus. Kerged tekkima konfliktid vanematega.
- tüdrukud 16-20 ja poisid 17-21 eluaastat - noorikuiga ehk vanem kooliiga, saavutatakse bioloogiline, vaimne ja sotsiaalne küpsus.

(Soonets, Loko, Loko, Roomeldi, Põldsepp, Haldre, Altosaar, Heido, Popova, Saar 1997: 21-27)

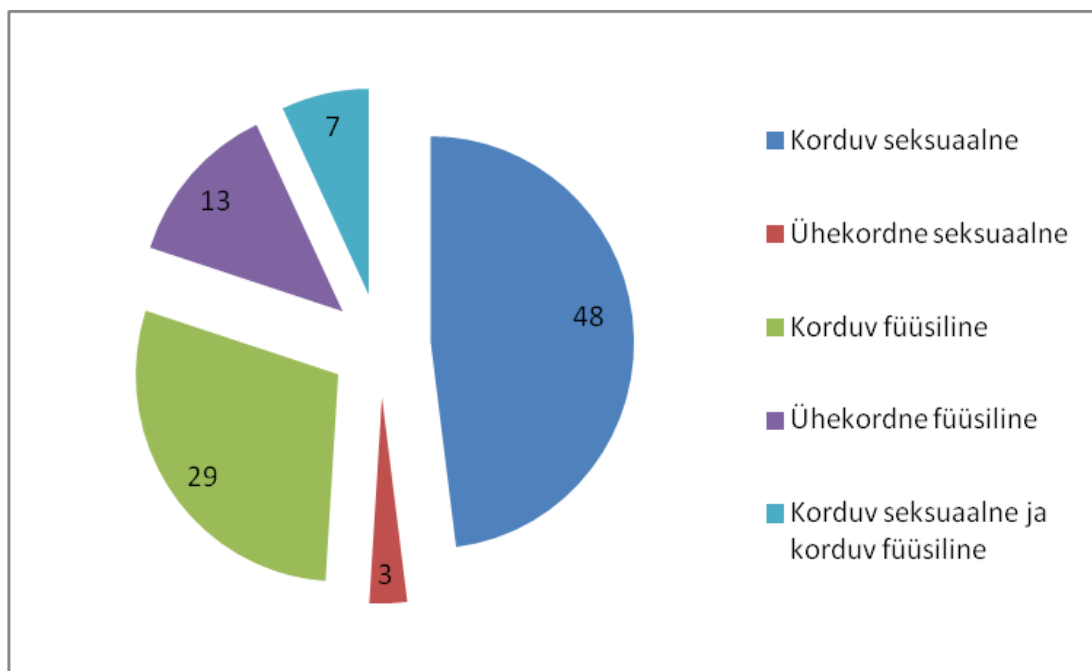
Samuti modelleeritakse uurimustöö käigus juhtumite pinnalt tüüpiline perevägivaldaja, võttes selleks aluseks järgmised kriteeriumid:

- tööhõive;
- haridustase;
- varasem karistatus;
- rahvus;
- vanus vahemikes:
  - alla 25 aasta,
  - 25-40 aastat,
  - 40-45 aastat ning
  - 50 ja rohkem aastat.

Kokku tuvastati Eestis ajavahemikul 1995. – 2000. aastal kohtu ette jõudnud ja süüdimõistva otsusega päädinud 23 perevägivalda juhtumit peres kasvavate laste suhtes. Kokku aga oli kannatanuid nendes 23-s juhtumis 31 erinevas vanuses last, s.t esines juhtumeid, kus mitmelapselises perekonnas kannatasid korraga vanema vägivalda all mitu last.

Lääne-Virumaal tuvastati kokku 6 perevägivalda juhtumit, Ida-Virumaal 3, Tartumaal 7 ning Pärnumaal 7 kohtu ette jõudnud ja süüdimõistva kohtuotsusega päädinud juhtumit.

31-st lapsest 15-e suhtes, ehk 48 % juhtudest, oli tarvitatud korduvalt seksuaalset vägivalda. 1-1 juhul, 3% juhtudest, piirdus lapse seksuaalne kuritarvitamine ainsa korraga (tegu jäi ka katse staadiumisse). 9-1 juhul, 29 % juhtudest, kannatas laps korduvalt füüsilise vägivalla all ning 4 lapse puhul, ehk 13 % kõikidest juhtudest, jäi füüsilise vägivalla tarvitamine lapse suhtes ainsaks korraks. 2-1 juhul, ehk 7 % juhtudest, kannatas laps korduvalt nii seksuaal- kui füüsilise vägivalla all.

Joonis 1. Laste suhtes tarvitatud vägivalla liigid jaotatuna protsentuaalselt

Viimast kahte juhtu, kus esinesid lapse suhtes nii korduva seksuaalse, kui korduva füüsilise vägivalla tarvitamine paralleelselt, vaadeldakse antud uurimustöö raames eraldi, ega arvata neid kokku füüsilise ja/või seksuaalse vägivalla juhtumitega, vältimaks ebatäpsusi füüsilise ja/või seksuaalse vägivalla spetsiifilise mõju hindamisel lapsele. Antud kahe juhtumi puhul ei ole mõlema vägivalla samaaegselt esinemisest tingituna võimalik teha järeldusi konkreetse faktori – vägivalla liigi – võimalikust spetsiifilisest mõjust lapse kuritegelikule karjäärile.

Kohtute arhiividest väljaotsitud juhtumite puhul torkab ennekõike silma seksuaalvägivalla juhtumite ülekaal. See on aga põhjendatav sellega, et tollel ajal jõudsid ennekõike just suuremad ja raskemad pervägivalla juhtumid õiguskaitseorganiteni – enamikel juhtudel jäid füüsilised väärkohtlemised vaid koduseinte teada. Paljudel juhtudel oli vägivald ka erasüüdistuse asjade hulka kuuluv, mis tähendas, et politsei nendega ei tegelelud vaid isik pidi ise otse kohtusse pöörduma.

31 kannatanust oli 21 tütarlast, s.o 68% kannatanutest. Nendest 21-st tütarlastest 5, ehk 24%, olid vene rahvusest ja 16, ehk 76%, eesti rahvusest. 10 kannatanut, s.o 32% olid poisslapsed, nendest 2, ehk 20%, olid vene rahvusest ja 8, ehk 80%, eesti rahvusest.

Seksuaalne väärkohtlemine

Enim oli antud perevägivalda juhtumite puhul tegemist korduva seksuaalvägivalda kasutamisega (kasutati füüsilist jõudu või lapse seisundit, kus ta ei saanud aru toimuvast) ja seda, nagu eelpool mainitud, 15-ne kannatanu suhtes. Kusjuures valdav enamus seksuaalvägivalda kasutamisi pandi toime eesti rahvusest tütarlaste vastu, seda siis 12-nel (80%) korral. 2-1 (13%) juhul oli seksuaalvägivalda all kannatanuks vene rahvusest tütarlaps ning ühel (7%) juhul eesti rahvusest poisslaps.

15-st juhtumist 8-1 (53%) juhul oli väärkohtlejaks kasuisa, 4-1 (27%) juhul tarvitas oma last seksuaalselt ära isa, 2-1 (13%) juhul püsivalt kannatanuga koos elanud vanaisa ja 1-1 (7%) korral kuritarvitas poolvend seksuaalselt oma poolõde.

Kasuisa dominantsus seksuaalselt kuritarvitajate hulgas on põhjendatav ennekõike otsese sugulussideme puudumisega tema ja kasutütre vahel. Paljudel juhtudel ei teki kasuisa ja kasutütre vahel vanemlikku suhet - see seab kuritarvitaja silmis ka teise pilgu alla oma kasutütre seksuaalse kuritarvitamise.

Vaid ühel juhtumil kasutas isa seksuaalselt ära enese poega, sundides poega hõõruma ja imema enese suguelundeid ning astudes ühel korral pojaga ka suguühendusse pärasoole kaudu – pannes toime pederastiaakti. Ülejäänud 14-nel korral oli seksuaalse vägivalda all kannatanuks tütarlaps.

Samuti esines nende juhtumite hulgas üks seksuaalse ärakasutamise katse juhtum, kus isa proovis astuda tütrele seksuaalvahekorda, kuid tegu jäi lõpuni viimata, kuna viimase vend sattus peale.

Esines kaks juhtumit, kus tegemist nii füüsilise piinamise kui seksuaalse väärkohtlemisega. Täpsemalt siis juhtumitega, kus füüsiline ja seksuaalne väärkohtlemine olid üksteisest lahutatavad ja eraldi seisvad teod, s.t füüsilist vägivalda ei kasutatud suguühendusse sundimiseks/astumiseks. Esimesel juhul oli kannatanuks vene rahvusest tütarlaps ja teisel juhul eesti rahvusest poisslaps.

Füüsiline väärkohtlemine

Kokku olid 31-st lapsest füüsilise vägivalda all kannatanud 13 last. 31-st lapsest 3 kannatasid ühekordse füüsilise vägivalda all. Nendest ühel juhul oli kannatanuks vene rahvusest poisslaps, teisel juhul eesti rahvusest poisslaps ja kolmandal juhul vene rahvusest tütarlaps. Ühekordse füüsilise väärkohtlemise

teod seisnesid vanema poolt lapse esemega löömisel või pikali tõukamisel. Ühekordset füüsilist vägivalda kasutasid laste suhtes ema, isa, kui ühel juhul kasuisa.

Korduva füüsilise väärkohtlemise all kannatasid 31-st lapsest 10 last (32%), kellest 6, s.o 60%, olid poisslapsed. Nendest 5 (83%) olid eesti rahvusest poisslapsed, 1-l (17%) juhul oli tegemist vene rahvusest poisslapsega. Korduva füüsilise vägivalda all kannatanutest oli 4, s.o 40%, tütarlapsi, nendest 3-l (75%) juhul oli tegemist eesti rahvusest tütarlapsega ning 1-l (25%) juhul vene rahvusest tütarlapsega. Enim kasutasid korduvat füüsilist vägivalda laste suhtes isad, seda siis 7-l (70 %) juhul.

Tabel 1 Perevägivalda all kannatanute sooline ja rahvuseline võrdlus

	Korduv füüsiline vägivald	Korduv seksuaalvägivald	Ühekordne füüsiline vägivald	Ühekordne seksuaalvägivald
Poisid	6 (60%)	1 (7%)	2 (67%)	-
neist eesti rahvusest	5 (50%)	1 (7%)	1 (33%)	-
neist vene rahvusest	1 (17%)	-	1 (33%)	-
Tüdrukud	4 (40%)	14 (93%)	1 (33%)	1 (100%)
neist eesti rahvusest	3 (30%)	12 (80%)	-	1 (100%)
neist vene rahvusest	1 (10%)	2 (13%)	1 (33%)	-

Vägivalda all kannatamise kestus

11-l juhul, kestis vägivalda kasutamine süstemaatiliselt lapse suhtes kuni 1 aasta, enne kui tegu ilmsiks tuli ja õiguskaitseorganid teo uurimisega tegelema hakkasid. 7-l korral kannatas laps perevägivalda all kuni 2 aastat, 3-l korral kuni 3 aastat, 1-l korral kuni 4 aastat ja 1-l korral kuni 5 aastat, 2-l korral 6 aastat, 1-l korral 8 aastat ning 5-l korral koguni kokku 12 aastat. Viimase puhul on tegemist ühe juhtumiga, kus ühes perekonnas kasvanud 5-last kõik kannatasid isa poolse korduva füüsilise vägivalda all ja seda juba nii mõnegi puhul esimestest eluaastatest peale.

Vägivalla all kannatanud laste vanusevahemik vägivallatsemise ajal

15-nel juhul 31-st, s.o 48% juhtudest, oli kannatanu vanuses 8-12, ehk siis nooremas koolieas. 3-1 (10%) juhul maimiku ja 3-1 (10%) juhul keskmises koolieas. Vaid 2-1 (6,5%) juhul oli kannatanu vanusevahemikus 4-7 aastat, ehk siis koolieelses eas. Väärkohtlemise pikaajalisusest tingituna esines kokku koguni 8 juhtumit, kus vägivalla kestel läbis laps mitu psühhofüsioloogilise arengu vanuseetappi:

- 2-1 (6,5%) juhul sai vägivallatsemine alguse lapse maimiku eas ja kestis kuni koolieelse eani.
- 2-1 (6,5%) juhul sai vägivallatsemine alguse lapse maimiku eas ja kestis kuni keskmise koolieani.
- 1-1 (3%) juhul sai vägivallatsemine alguse lapse koolieelses eas ja kestis kuni noorema koolieani.
- 2-1 (6,5%) juhul sai vägivallatsemine alguse lapse maimiku eas ja kestis kuni noorema koolieani.
- 1-1 (3%) juhul sai vägivallatsemine alguse lapse noorema koolieas ja kestis kuni keskmise koolieani.

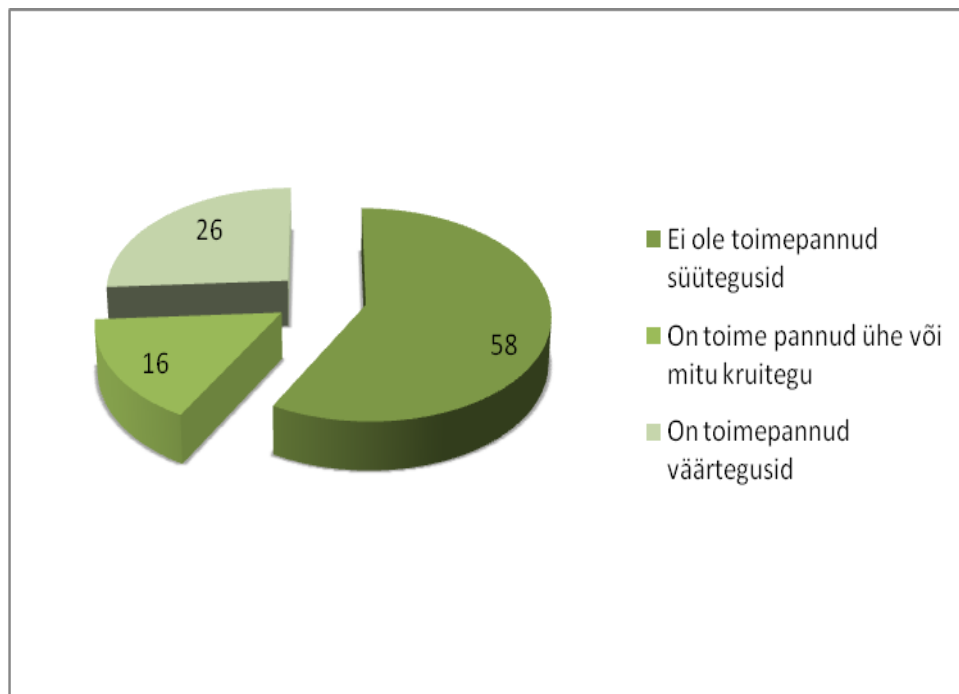
Kusjuures väärkoheldi seksuaalselt enim nooremkooli ealisi, vanuses 8-12, seda siis 69% juhtudest. Seksuaalse väärkohtlemise ohvriks on tavaliselt alla 12aastased lapsed, sagedasem vanus 3-7 aastat. Selles eas ei mõista laps veel toimunut ning teda on kergem hirmutada, ähvardada või meelitada toimunust mitte rääkima. Samuti loodab väärkohtleja, et selles vanuses ei oska laps toimunut veel sõnaliselt kirjeldada. Peresisese seksuaalse kuritarvitamise ohvrid hakkavad vastupanu osutama alles 14-15aastaselt, sest siis hakkavad nad arusaama selle suhte ebaloomulikkusest (Soonets 2007: 55)

Perevägivalla mõju lapse kuritegelikule karjäärile

Järgnevalt jälgiti ja hinnati uurimustöö käigus perevägivalla all kannatanud isikute edasist õigusekuulekust Karistusregistri andmete põhjal.

31 perevägivalla all kannatanud lastest on Karistusregistri andmete järgi hilisemalt süütegusid toimepannud 13, ehk 42 % kõigist kannatanutest. Nendest 5, kannatanute üldarvust 16 %, on hilisemalt pannud toime lisaks väärtegedele ka ühe või enama kuriteo. Ülejäänud 8, kannatanute üldarvust 26 %, on toimepannud erinevaid väärtegusid, eelkõige tubaka- ja alkoholiseaduse alusel karistatavaid ning avaliku korra vastaseid väärtegusid, kuid kuritegusid sooritanud ei ole.

Märkimist väärib ka see, et keegi valimist ei olnud sooritanud süütegusid (ei kuritegusid, ega väärtegusid) perevägivalla all kannatamisele eelnenud perioodil. Samuti vajab märkimist, et hetkel ei kannata keegi neist kannatanutest vabaduskaotuslikku karistust.

Joonis 2. Valim jagatuna protsentuaalselt vastavalt hilisemalt toimepandud süütegeudele

Tähelepanu väärib aga asjaolu, et kõik 5 kuriteo sooritanud kodukahjustusega last olid peres kannatanud korduva füüsilise vägivalla all. Seksuaalse vägivalla või ühekordse füüsilise vägivalla all kannatanud laste puhul ei esinenud Karistusregistris hilisemaid märkmeid kuritegude toimepanemisest. Võttes veel arvesse, et antud valimis oli 31 kannatanu hulgas korduva füüsilise väärkohtlemise all kannatanuid 10 last, siis nendest kümnest 5, ehk 50 % kõigist korduva füüsilise vägivalla all kannatanud lastest, on sooritanud hilisemalt ühe või mitu kuritegu.

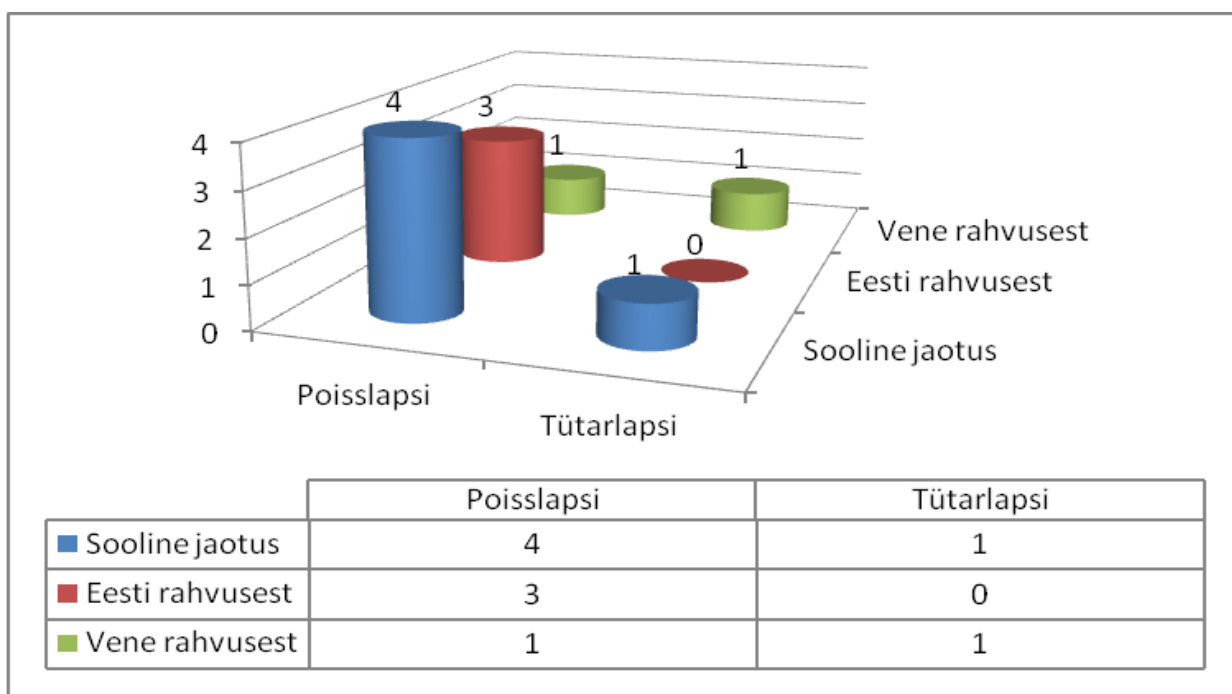
Kui tuua võrdluse juurde veel süütegusid sooritanud 13 kannatanu hulgast need 8 isikut, kes sooritasid hilisemalt ainult väärtegusid, siis ilmneb, et 3-l juhul on nende hulgas samuti tegemist isikuga, kes on kannatanud just füüsilise vägivalla all. Kusjuures torkab silma asjaolu, et kui nendest 3-st 1-l juhul oli isik kannatanud vaid ühekordse füüsilise vägivalla all ja hilisemalt toimepannud kokku vaid 3 väärtegu (liiklusalased rikkumised ja lisaks üks avalikus kohas alkoholijoobes viibimine), siis kahe ülejäänud juhtumi puhul olid isikud kannatanud just korduva füüsilise vägivalla all ja pannud toime hulgaliselt rohkem väärtegusid, mis seondusid tubakaseaduse, alkoholiseaduse ja avaliku korra vastu patustamisega. Näiteks ühel juhul oli sooritanud isik koguni 17 erinevat väärtegu

Kahel juhul, kus laps (ühel juhul poisslaps, teisel juhul tütarlaps) oli kannatanud nii korduva füüsilise kui korduva seksuaalse vägivalda alla paralleelselt, puuduvad andmed, et antud isikud oleks hilisemalt pannud toime mingeidki süütegusid.

Viiest hilisemalt kuriteo sooritanud isikust 4, ehk 80%, olid poisslapsed. Ainsana perevägivalda all kannatamise järgselt kuriteo sooritanud tütarlaps pani toime varavastase kuriteo - salajase varguse. Nimetatud karistus on ka ainukene kirje tüdruku karistusregistris.

Viiest hiljem kuriteo sooritanud lapsest 3 (60%) oli eesti rahvusest ja kaks vene rahvusest – üks poisslaps ja tütarlaps.

Joonis 3. Kuriteo sooritanud isikute soo ja rahvuseline jaotus

Kuriteo sooritanud neljast poisslapsel kolm olid kannatanud oma isa poolse vägivaldsemise all, ühel juhul oli poisslapse suhtes vägivalda kasutanud kasuisa. Hilisemalt kuritegusid toimepannud tütarlaps oli aga kannatanud süstemaatiliselt oma ema karmi kätt ja kohtlemist.

Kuna füüsilist vägivalda tarvitasid laste suhtes enamikel juhtudel nende endi isad (70% juhtudest), ning hilisemalt kuriteo sooritanud füüsilise vägivalda alla kannatanute hulgas on nii isa, kasuisa, kui ema poolt väärkoheldud lapsi, siis ei saa antud tulemusi hinnates teha tõsikindlaid järeldusi, kas perevägivalda mõju isiku kuritegelikule käitumisele sõltub ka sellisest faktorist nagu vägivaldseja sugulusastest kannatanu suhtes.

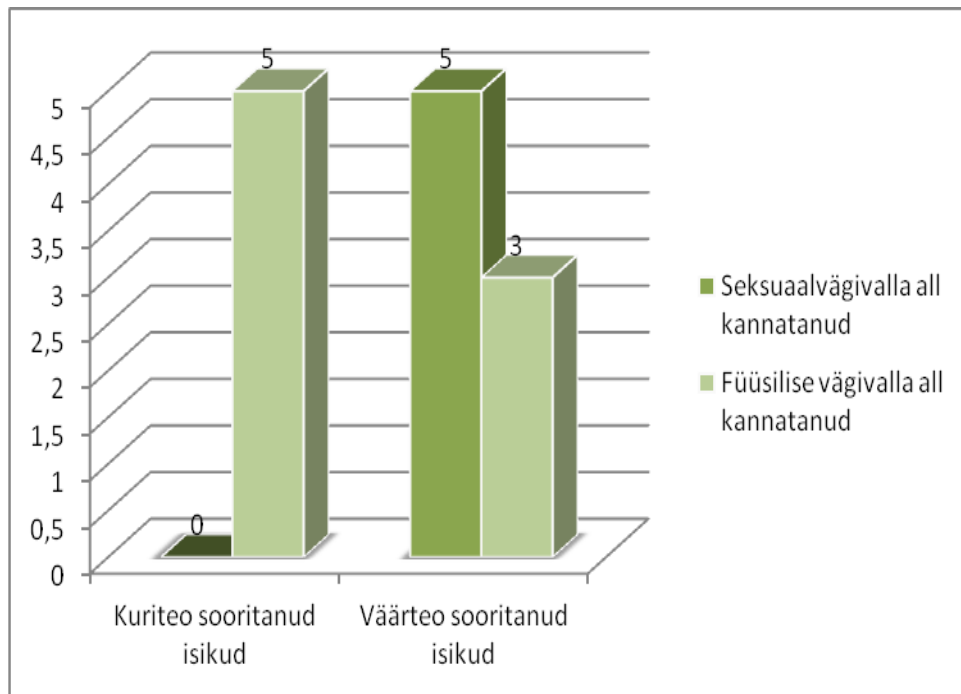
Kui Cathy Spatz Widomi poolt läbiviidud suurejoonelise ja põhjapaneva uurimustöös laste väärkohtlemise mõjudest, tuvastati, et vägivalda all kannatamine lapseas, tõstab hiljem

vägivallakuritegude toimepanemise tõenäosust 30%, siis käesolevas uurimustöös torkab silma, et kuriteo sooritanud viiest isikust kokku neljal, ehk koguni 80% juhtudest, oli hilisemalt toimepandud kuriteoks vägivalla kuritegu (avaliku korra raske rikkumine vägivallaga või kehaline väärkohtlemine), neist ühel juhul oli isik lisaks vägivalla kuriteole juba eelnevalt varem toimepandud veel salajase varguse ja liikluskuriteo. Ühel korral, ehk 20% juhtudest, pandi korduva füüsilise vägivalla all kannatanud lapse (tütarlapse) poolt hilisemalt toime ainsana varavastane kuritegu – salajane vargus.

Viiest kuriteo sooritanud isikust kaks panid toime oma esimese kuriteo kahe aasta jooksul pärast perevägivalla all kannatamise lõppu, sooritades mõlemad varavastase kuriteo – varguse. Ülejäänud 3-l juhul, sooritati esimene kuritegu ja vägivalla kuritegu üldse vähemalt 10 aastat pärast perevägivalla kannatamise lõppu. Esimesed väärteod pandi isikute poolt toime vähemalt 6 aastat pärast perevägivalla all kannatamise lõppu.

Jälgides isikute vanuseid kuriteo sooritamise hetkel, siis on need kõikuvad, alates 14 eluaastast kuni 21 eluaastani.

Küll aga väärrib märkimist asjaolu, et seksuaalse, s.h korduva seksuaalse vägivalla all kannatanud lastest ei ole käesoleva uurimustöö käigus kogutud juhtumite põhjal, sooritanud ükski isik hilisemalt kuriteo. Küll 5 (33%) seksuaalvägivalla all kannatanud isikut 15-st on sooritanud väärteguisid, mis seonduvad alaealisena alkoholi ja tubakatoodete tarvitamises ning samuti avaliku korra rikkumistes (alkoholijoobes avalikus kohas viibimine, teiste rahu häirimine), kuid puuduvad andmed toimepandud kuritegude kohta. Siinkohal saab tõstatada väite, et seksuaalse väärkohtlemise all kannatanud võivad hakata ennekõike toime panema väärteguisid, mis seonduvad alkoholi ja tubakatoodete tarvitamisega - enese hävitamisega - kuid pole objektiivset tuvastamist leidnud, et nad asuksid toime panema mingeidki kuriteguisid.

Joonis 4 Süütegusid toimepannud isikute võrdlus vägivalda liigist lähtuvalt

Võttes aluseks kannatanust kurjategijaks ringi teooria, oleks oodatav ka seksuaalvägivald all kannatanud laste hilisem samalaadne käitumine. Nende poolt seksuaalkuritegude mittesooritamist saab siinkõneleja arvamuse kohaselt seletada eelkõige sellega, et tegemist on siiski kuriteoga, mis jätab inimesse sügava jälje. Kui kasutatud füüsilise vägivald tekitab isikus viha ja vaenu ning tõekspidamist, et asju lahendatakse vägivaldaga, siis seksuaalvägivald all kannatanud isikud tunnevad pigem häbi ja alaväärsust, otsides selle eemale peletamiseks abi alkoholist, seltskonnast. Seega on selgitatav ka miks ei ole seksuaalvägivald all kannatanud toime pannud jõhkraid kuritegusid, vaid enamjaolt just alkoholi, tubaka ja avaliku korraga seotud väärtegusid.

Siiski ei saa tähelepanuta jätta tõsiasja, et perevägivald puhul üldse ja enam just seksuaalse väärkohtlemise juhtumite puhul on tegemist latentse kuritegevusega, mis tähendab, et paljudel juhtudel ei jõua peresisest toimunud vägivaldast info õiguskaitseorganiteni. Perevägivald oma loomult eeldab lähedase reetmist, mida tihti ei suudeta teha. Ennekõike peab autor silmas just kõrvalseisvat lapsevanemat – laps tihti ei adu temaga tehtava ebaloomulikkusest, keelatuses, ega ole võimeline abi otsima. Seega ei saa antud uurimustöös välistada, et ka need kunagi perevägivald all kannatanud lapsed, kellel pole hetkeseisuga ühtegi karistust, pole süütegusid tegelikult sooritanud – nende teod võivad olla jäänud siiani varjatuks. Võib öelda, et antud uurimustöös väljatoodud statistika hilisemalt süütegusid toimepannud isikutest, on vähimad võimalikud, arvestamata sinna juurde latentseks jäänud perevägivald all kannatanute hilisemaid kuritegusid.

Viie kuriteo sooritanud isikust oli üks isik vägivallatsemise hetkel koolieelses eas (4.-7. eluaasta), ühel juhul nooremas koolieas (8. kuni 12 eluaasta) ja kolmel juhul läbis laps vägivallatsemise ajal mitu psühhofüsioloogilise arengu vanuseetappi, mistõttu ei saa tuua paralleele perevägivalla all kannatamise ajal lapse psühhofüsioloogilise arengu vanuseetapi ja kuritegelikule teele sattumise omavaheliste seoste vahel.

Vägivallatseja mudel

Kogutud andmetes oli vägivallatsejaid kokku 24, sealhulgas 4 naisterahvast ja 20 meesterahvast.

20nest vägivallatsenud meesterahvast oli:

- Töötuid – 12
- Töötavaid – 8
- Kesk (kesk-eri) haridusega – 7
- Põhiharidusega – 8
- Algharidusega – 4
- Varem karistatud – 11
- Varem karistamata – 9
- Eesti rahvusest – 7
- Vene rahvusest – 13
- Vanus 25-40 – 11
- Vanus alla 25 – 1
- Vanus 40-50 aastat – 5
- Vanus 50 ja rohkem - 3

Tüüpiline vägivallatseja oli vanuses 25-40 aastat, töötu, põhiharidusega, karistatud, eesti rahvusest meesterahvas.

4st vägivallatsenud naisterahvast oli:

- Töötuid – 0
- Töötavaid – 4
- Kesk (kesk-eri) haridusega – 1
- Põhiharidusega – 2
- Varem karistatud – 1
- Varem karistamata – 3

- Eesti rahvusest – 2
- Vene rahvusest – 2
- Vanus 25-40 – 1
- Vanus alla 25 – 0
- Vanus 40-50 – 3
- Vanus 50 ja rohkem - 0

Vägivalda kasutanud naisterahvad olid seevastu vanuses 40-50 aastat, töötavad ja varem karistamata.

Perevägivalda tolereerinud lapsevanemad

Kriminaaltoimikutega tutvudes jäi silma märkimist vääriv asjaolu, et tihti oli lapse enese vanem see, kelle tõttu vägivallatsemine lapse suhtes peres jätkus, kuigi oleks olnud võimalus sellele piir panna ja pöörduda abisaamiseks õiguskaitseorganite poole. Kolmel õõvastavamail juhtumil soovib autor ka pikemalt peatuda.

Esimene juhtum

Perekonnas kasutas kasuisa seksuaalselt ära oma 11 aastast kasutütart üle aasta, mille tagajärjel viimane ka rasestus. Tüdruku ema sai toimuvast juba alguses teada, kuna tütar ise rääkis – ema aga toimuvat ei uskunud, arvates, et laps valetab. Küsides kasuisalt juhtunu kohta, viimane kõike eitas ja selle vastusega ema ka rahuldus. Kriminaalasi algatati alles siis, kui tüdrukul tuvastati haiglas rasedus, haigla oli ka see, kes juhtunust politseisse teatas.

Teine juhtum

Vanaisa kasutas seksuaalselt ära oma kahte lapselast –ühte lapselast alates tema 8ndast eluaastast kokku 6 aastat ja teist lapselast alates tema 9ndast eluaastast kokku 4 kuud. Vanaisa elas oma tütre juures. Mõlemad vanemad, nii ema kui isa, teadsid toimuvast mitu kuud enne, kui asi politseisse jõudis ja seda seetõttu, et lapsed ise rääkisid. Sellest hoolimata vanemad politseisse ei pöördunud. Isa põhjendada oma teguviisi uurijale ei osanud, ema toob vabaduseks selle, et ei teadnud, mida edasi teha, soovitades tütrele vaid enda töö juurde tulla, kui viimane kardab. Ema enda sõnade kohaselt uskus toimuvasse, kuid ei teinud midagi. Alles siis, kui lapsed ise rääkisid toimuvast võõrale, pöördus too ise

sotsiaaltöötaja poole ja sealt edasi politseisse. Ema väitel tikkus tema isa (lastele vanaisa) ka talle lapsepõlves ligi.

Kolmas juhtum

Perekonnas kannatasid nii ema kui poeg isa süstemaatilise füüsilise väärkohtlemise all. Ema ei pöördunud politseisse lastes sellega ka poja suhtes jõhkrutsemisel jätkuda.

Lapsevanema poolt eelpool kirjeldatud ükskõikne käitumine jätab lapsele jälje kogu eluks. Laps valib endale juba esimestel eluaastatel nn primaarobjekti, kellega tekib lapsel kiindumussuhe. Kui lapsel see võimalus puudub ja kiindumussuhe on ebakindel, saamata primaarobjekti usaldada, siis võib see negatiivset mõju avaldada lapse võimele tulevikus täiskasvanuna kujundada ja säilitada pikaajased, kiindumusele ja usaldusele rajanevaid inimsuhteid, vajadusel neis ilmnevaid raskusi taluda.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks oli vaadelda perevägivalda võimalikku mõju hilisemale kuritegelikule karjäärile. Uurimus viidi läbi dokumendianalüüsi meetodil. Selleks külastati kokku nelja suuremat kohtuarhiivi Eestis (Viru-Maakohtu Jõhvi ja Rakvere kohtumaja, Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja ning Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja arhiiv) ja selgitati välja kohtu ette jõudnud ja süüdimõistva otsusega päädinud perevägivaldajuhtumid aastatel 1995-200.a., kus vägivalda all kannatanuks oli laps.

Edasiselt jälgiti perevägivalda all kannatanud lapse hilisemat eluteed kuritegelikus võtmes, ehk kas ja milliseid kuritegusid ning süütegusid tervikuna on ametliku statistika järgi perevägivalda all kannatanud laps pärast toime pannud. Sealjuures analüüsiti ka, kas võimalik mõju kuritegelikule teele kaldumisel sõltub ka vägivalda liigist, selle kestusest, lapse enda vanusest vägivallatsemise hetkel ja vägivallatseja sugulusastest.

Uurimistöö käigus kogutud andmete pinnalt saab teha järelduse, et **korduva füüsilise vägivalda all kannatamine on osutunud sageli mõju avaldavaks faktoriks isiku kuritegelikule ja sealjuures peamiselt just vägivaldsele käitumisele**

Korduva füüsilise vägivalda all kannatanud laste hulgas täheldati enim õiguskorrast hälbivat käitumist, täpsemalt 10-st korduva füüsilise vägivalda all kannatanud lapsest 8 (80%) olid toimepannud erinevaid süütegusid. Korduva füüsilise vägivalda all kannatanutest aga pooled, ehk 50 %, olid toimepannud lisaks väärtegudele ka kuriteo, kusjuures 80% juhtudest just vägivaldaga seotud kuriteo. Statistika kohaselt oli kuriteo sooritanud korduva füüsilise vägivalda all kannatanud isikute hulgas enim poisslapse, seda 80% juhtudest ja eesti rahvusest kodanikke, seda 60% juhtudest. Arvestades asjaolu, et antud uurimustöö põhineb ainult ametlikul statistikal, kajastamata toimepandud süütegude latentset osa, on siinkohal võimalik teha järeldusi korduva füüsilise perevägivalda all kannatamise ja hilisemate süütegude, s.h kuritegude, toimepanemise omavaheliste seoste kohta.

Seksuaalvägivalda all kannatanud laste seas võis küll täheldada hilisemalt mõningatel juhtudel väärtegude toimepanemist, mis seonduvad alaealisena alkoholi tarvitamises, tubakatoodete tarvitamises

ning avaliku korra rikkumistes, kuid puuduvad ametlikus statistikas mingidki märkmed selle kohta, et nad oleks toime pannud kuritegusid. Seega ei ole võimalik antud statistika põhjal tuua kindlaid seoseid seksuaalvägivalla all kannatamise ja hilisemate kuritegude toimepanemise vahel.

Sellest tulenevalt pole sissejuhatuses püstitatud hüpotees, et seksuaalse vägivalla all kannatanud lapsed on hiljem ka ise toime pannud seksuaalkuritegusid, tõestust käesolevas uurimustöös leidnud. **Küll saab kogutud andmete põhjal kinnitada püstitatud hüpoteesi, et füüsilise väärkohtlemise all kannatanut lastest on hiljem kuritegusid toime pannud peamiselt poisslapsed.**

Igasugune vägivald võib sünnitada vägivald ja uurimused on näidanud, et lapsena peres seksuaalvägivalla kannatanu võib ise tulevikus oma loodud perekonnas vägivallatseja rolli astub. Kahjuks aga on pedofiilia, ja seda eriti perekonnasiseselt, äärmiselt latentne ja tihti isegi teine lapsevanem, saades teadlikuks toimuvast, ei teata sellest kellelegi väljapoole.

Samuti vaadates tuvastatud perevägivalla juhtumites kannatanud laste hetkevanuseid, küündib see kui 21. eluaastani, kellede elukogemused on ka veel napid.

Kindlasti ei saa siinkohal autor asuda seisukohale, et käesoleva läbiviidud uurimustööga on perevägivalla ja kurjategijaks kujunemise vahelised põhjuslikud seosed ammendavalt Eesti näitel välja selgitatud. Antud seoste uurimine on mahukas ja nõuab korduvate uuringute läbiviimist, et teha tõsikindlaid järeldusi. Autori üheks eemärgiks oli ka just teha algust sellelaadse kitsajoonelise uurimusega perevägivalla ja hilisema kuritegeliku käitumise vahelistes seostes Eesti näitel – uurimusega, mis ei vaatle pelgalt perevägivalla mõju tervikuna, vaid süüvib sügavamale, otsides seoseid ka hilisema kuritegeliku karjääri ja lapsena kogetud vägivalla liigi, kestvuse, kannatanu vanuse vahel.

Antud töös jälgiti ka vaid ühte perevägivalla võimalikku negatiivset tagajärge – kehalise karistamise all kannatanu lapse hilisem võimalik kuritegelik käitumine. Uurimustöös ei vaadeldud laste väärkohtlemisega kaasnevat depressiooni, koolikäitumise ja õppeedukuse muutusi, hüperseksuaalsust, hirmu, usaldamatust jne.

Samuti jäi uurimustöös vaadeldav perevägivalla all kannatamise periood aastatesse 1995 – 2000, mil perevägivald ei olnud niivõrd aktuaalne, kui hetkel ja õiguskaitseorganiteni jõudsid vaid nn raskemad juhtumid. Tollel ajal, julgeb autor väita, ei peetud lapse füüsilist karistamist (nt püksirihmaga löömist) vägivallaks, vaid kasvatusmeetodiks, ja ühiskonna poolt ei pälvinud see ka hukkamõistu. Nii nagu Ameerikas hakati perevägivaldada probleemiks pidama alates 1960-ndatest, nii ka taasiseseisvunud Eestis ei peetud algselt lapse kehalist karistamist taunitavaks.

Kindlasti tuleks võimalikku kordusuuringut läbi viia sama meetodit kasutades. Seda ennekõike võrdlusmomendi tagamiseks praeguse uuringuga, ning samuti peab autor antud meetodit objektiivseimaks ja tõhusaimaks.

Uurimustöö alul kaaluti mitmeid võimalikke meetodeid ja valiti nendest käolev (dokumendianalüüs) – objektiivseim. Intervjuud inimestega, kes perevägivalda all lapsena kannatasid, osutuks subjektiivseks ja kui võtta aluseks kannatanust kurjategijaks ringi teooria, millest tulenevalt võib kannatanu hilisemalt ka ise samalaadseid kuritegusid toime panna, siis olukorras, kus seksuaalse vägivalda all kannatanud isik vestleb uurijaga, võib ta rääkida küll teismelisena toimepandud pisematest rikkumistest, kuid puudub alus eeldada, et ta tooks esile ka latentseks jäänud, näiteks seksuaalkuriteod. Samas tekiks antud juhtudel ka eetiline dilemma uurija ja intervjuueeritava vahel - uurija saades teadlikuks esimese astme kuriteost, on lubanud samas tagada isiku ja tema tegude anonüümsuse.

Seega hetkel saadud tulemuste kontrollimiseks tuleks antud uuringut samadel meetoditel korrata 2015 aastal, selgitades välja perevägivalda juhtumid ajavahemikuks 2001-2005.a. kui perevägivald oli juba Eestis tunduvalt aktuaalsem ja ühiskonnas teadvustati enesele selle tähendust.

РЕЗЮМЕ

Исследование по теме «Насилие в семье и его влияние на путь становления преступника» проведено с 2011 по 2012 год и в нем рассмотрены возможные связи между пострадавшими от семейного насилия в детском возрасте и преступным поведением позже. Для этого рассматривались случаи семейного насилия, в отношении детей в Эстонии в 1995 - 2000 годах, по которым было произведено судебные расследования и вынесены обвинительные приговоры, насилие было совершено именно в отношении детей. Рассмотрены случаи физического, а также сексуального насилия. Установлены 23 разных случая семейного насилия, где был 31 пострадавший ребёнок разного возраста. Доминируют сексуальное злоупотребление и применение физического насилия в отношении ребёнка, из них из-за сексуального насилия пострадали в основном, без исключения девочки, а физическое насилие применялось в основном в отношении мальчиков.

Чтобы оценить влияние пережитого насилия на будущую преступную карьеру, был рассмотрен и проанализирован дальнейший жизненный путь детей, пострадавших от насилия – совершали ли дети, пострадавшие от семейного насилия, в последствии проступки и какие, и насколько можно утверждать, что это влияние связано с видом насилия, полом потерпевшего, возраста во время совершения насилия и национальности.

В ходе исследования было отмечено возможное влияние неоднократного физического насилия на преступную карьеру позже и именно среди мальчиков. Больше всего совершили проступки именно те дети, которые пострадали неоднократно от физического насилия. А половина из них, в большинстве именно мальчики, совершили кроме проступков и преступление, в основном связанное с насилием.

Дети, пострадавшие от сексуального насилия, совершали позднее разные проступки, которые были связанные с употреблением алкоголя и табачных изделий, но по официальным статистическим данным - не совершали ни одного преступления.

Данное исследование подчеркивает дурное влияние насилия в семье и подчеркивает немаловажность раннего вмешательства, смелость огласки и это со стороны рядом стоящего человека. Во время проведения работы всплыли несколько случаев, где ребенок страдал от

насилия одного родителя и в то же время не получил помощи от другого, который не поверил в то, что творится или же поставил репутацию семьи выше благополучия ребенка и даже более - всего его будущего жизненного пути.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Keltikangas-Järvinen, L.** 2011. Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused [Sotsiaalsus ja sotsiaalsed taidod]. Tõlge eesti keelde: M.Leino. Tallinn, Kirjastus Koolibri. (Originaal on publitseeritud WSOY, Helsinki, 2010)
- Koval, M.** 2001. Perevägivald ja koolivägivald roll naiskurjategijakujunemisel. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018.** Justiitsministeeriumi kodulehelt www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+%28kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018%29.pdf, välja otsitud 04.04.2011)
- Lambie, I., Seymour, F., Lee, A., Adams, P.** 2002. Resiliency in the Victim-Offender Cycle in Male Sexual Abuse. Sexual Abuse..nr 14. lk 31-48. Journals online <http://www.sagepub.co.uk> välja otsitud 21.04.2011.
- Morris, S., Gibson, C.** 2011. Corporal Punishment's Influence on Children's Aggressive and Delinquent Behavior. Criminal Justice and Behavior. nr 38. Lk 818 – 839. Journals online <http://cjp.sagepub.com/content/38/8/818>, välja otsitud 24.03.2012.a.
- Overlien, C.** 2010. Children Exposed to Domestic Violence Journal of Social Work..nr 10. lk 80-97. Journals online <http://www.sagepub.co.uk> välja otsitud 21.04.2011.
- Paats, M.** 2010. Kui kodus saab haiget. Eesti Päevaleht. Eesti Päevalehe kodulehekülg <http://www.epl.ee/artikkel/485784> välja otsitud 30.03.2011
- Paloheimo, M.** 2008. Lapsepõlve mõjud [Kotivammaisuuden synty]. Tõlge eesti keelde: T.Ülemaantee. Tallinn, Kirjastus Varrak. (Originaal on publitseeritud Kirjapaja OY, Helsinki, 1999)
- Ripoll-Nunez, K., Rohner, R.** 2006 Corporal Punishment in Cross-Cultural Perspective: Directions for a Research Agenda. Cross-Cultural Research nr 40. lk 220-249. Journals online <https://ccr.sagepub.com/content/40/3/220>, välja otsitud 24.03.2012.
- Rosental, M., Tilk, K.** 1999. Lapse seksuaalne väärkohtlemine Eestis. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda.
- Simson, D., Wurtele, S., Heil, P.** 2002 Journal of Interpersonal Violence..nr 17. lk 1291-1307. Journals online <http://jiv.sagepub.com/content/17/12/1291> välja otsitud 26.03.2011.
- Soonets, R., Popova, A., Roomeldi, M., Haldre, L., Saar, S., Kuiv, K., Paddar, M., Heido, R., Kutsar, D.** 2007. Lapse väärkohtlemine II. Tartu AS Atlex
- Soonets, R., Saar, S., Heido, R., Altosaar, K., Loko, J., Roomeldi, M., Põldsepp, I., Haldre, L., Popova, A.** 1997. Laste väärkohtlemine. Tartu AS Atlex
- Traat, U.** 2008. Laste kehaline karistamine ja hälbivus. Haridus.. nr 7-8. lk 8-12. Ajakirja Haridus kodulehekülg http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/7_82008/7-11.pdf välja otsitud 02.02.2011.
- Vägivald vähendamise arengukava aastateks 2010 – 2014** Justiitsministeeriumi kodulehelt <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49975/V%28v%C4givald+v%C4hendamise+arengukava+aastateks+2010-2014.pdf>, välja otsitud 09.03.2012)

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Laste suhtes tarvitatud vägivalda liigid jaotatuna protsentuaalselt..... lk 35

Joonis 2. Valim jagatuna protsentuaalselt vastavalt hilisemalt toimepandud süütegudele..... lk 40

Joonis 3. Kuriteo sooritanud isikute soo ja rahvuseline jaotus..... lk 37

Joonis 4. Süütegusid toimepandud isikute võrdlus vägivalda liigist lähtuvalt..... lk 43

Tabel 1 Perevägivalda all kannatanute sooline ja rahvuseline võrdlus..... lk 41